

Dobrobit djeteta u situacijama visokokonfliktnog razdvojenog roditeljstva

Kvartuč, Laura

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:454878>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Laura Kvartuč

**DOBROBIT DJETETA U SITUACIJAMA
VISOKOKONFLIKTNOG RAZDVOJENOG RODITELJSTVA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Laura Kvartuč

**DOBROBIT DJETETA U SITUACIJAMA
VISOKOKONFLIKTNOG RAZDVOJENOG RODITELJSTVA**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: prof.dr.sc. Marina Ajduković

Zagreb, 2023.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1.1. Visokokonfliktno razdvojeno roditeljstvo.....	2
1.2. Dobrobit djeteta u visokokonfliktnom razdvojenom roditeljstvu	3
2. Dinamika odnosa roditelja i djece u razdvojenom roditeljstvu	5
3. Dosadašnja istraživanja	6
4. Cilj i istraživačka pitanja	7
5. Metoda istraživanja	7
5.1. Uzorak istraživanja	7
5.2. Metoda prikupljanja podataka	8
5.3. Obrada podataka	9
6. Rezultati istraživanja	9
6.1. Narativ psihosocijalni poteškoća djece u situacijama konfliktnog roditeljstva	10
6.1.1. Emocionalne poteškoće	10
6.1.2. Ponašajne poteškoće.....	10
6.1.3. Neposredne poteškoće u socijalnim odnosima	11
6.1.4. Somatske poteškoće	11
6.1.5. Ugrožena dobrobit djece u sukobima roditelja	12
6.1.6. Poteškoće u odnosima s roditeljima	12
6.1.7. Dugoročne poteškoće u bliskim odnosima	13
6.2. Narativ neodgovarajućih ponašanja roditelja	14
6.2.1. Nasilno ponašanje oca	14
6.2.2. Nasilno ponašanje majke	15
6.2.3. Narušena komunikacija roditelja.....	15
6.2.4. Kršenje prava djeteta	16
6.2.5. Izostanak suradnje sa stručnjacima	17
6.3. Narativ doživljaja teškoća u radu s djecom čija je dobrobit ugrožena jakim konfliktom roditelja	18
6.3.1. Poteškoće u neposrednom radu s roditeljima.....	18
6.3.2. Poteškoće na sistemskoj razini.....	18
7. Rasprava	19
7.1. Ograničenja istraživanja.....	23

8. Zaključak	24
LITERATURA	26
9. Prilog	30

Dobrobit djeteta u situacijama visokokonfliktnog razdvojenog roditeljstva

Sažetak:

Gotovo svaki treći brak u Hrvatskoj završi razvodom pa tako sve više djece pogađa proces razdvajanja roditelja. Sama razdvojenost ne mora nužno predstavljati rizični čimbenik za djetetovu dobrobit, no ona postaje rizična uz prisutnost čestih i nerazrješivih sukoba. Teška i trajno narušena roditeljska dinamika obilježje je visokokonfliktnog razvoda. Roditelji koji se nalaze u visokom konfliktu narušavaju djetetovu dobrobit kako proaktivnim tako i pasivnim ponašanjima. Cilj ovog rada je, kroz analizu diplomskih radova Studijskog centra socijalnog rada sistemski opisati konceptualizaciju i operacionalizaciju djetetove dobrobiti u situacijama konfliktno razdvojenog roditeljstva. U radu su identificirane najčešće opisivane psihosocijalne poteškoće koje dijete doživljava uslijed niza neodgovarajućih ponašanja i/ili psihičkog iskorištavanja djeteta za postizanje osobnih ciljeva roditelja te su predstavljeni doživljaji teškoća stručnjaka u radu s roditeljima koji su konfliktno razdvojeni. U rezultatima se pojavljuje sedam ključnih tema vezanih uz psihosocijalne poteškoće djeteta, pet tema koje opisuju neodgovarajuća roditeljska ponašanja i dvije teme vezane uz doživljaj teškoća u radu s roditeljima u visokokonfliktnom razvodu. Zaključuje se da konfliktni roditelji ne surađuju sa stručnjacima socijalne skrbi, neadekvatno se ponašaju prema djeci i/ili u prisutnosti djece, a sve to narušava djetetova prava i dobrobit.

Ključne riječi: razvod braka, djetetova dobrobit, visokokonfliktno roditeljstvo, neodgovarajuća ponašanja roditelja

:

Child well-being in situations of high-conflicting separated parenting

Abstract:

Almost every third marriage in Croatia ends in divorce, so more and more children are affected by the process of parental separation. Separation itself does not necessarily represent a risk factor for the child's well-being, but it becomes high-risk in the presence of frequent and intractable conflicts. A difficult and permanently disturbed parental dynamic is a feature of a high-conflict divorce. Parents who are in high conflict impair the child's well-being with both proactive and passive behaviors. The aim of this paper is to systematically describe the conceptualization and operationalization of the child's well-being in context of conflicting separated parenting through the analysis of graduate papers of the Social Work Study Center. The paper identifies the most frequently described psychosocial difficulties that a child experiences due to a whole series of inappropriate behaviors and/or psychological exploitation by parents to achieve their personal goals and presents the experiences of experts in working with parents who are separated by conflict. The results show seven key themes related to the child's psychosocial difficulties, five themes describing inappropriate parental behaviors and two themes related to the experience of difficulties in working with parents in a high-conflict divorce. It is concluded that conflicted parents do not cooperate with social welfare experts, behave inappropriately towards children and/or in the presence of children which leads to violation of the child's rights and well-being.

Key words: *divorce, child well-being, high-conflict parenting, inappropriate parental behavior*

Izjava o izvornosti

Ja, Laura Kvartuč pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Laura Kvartuč

Datum: 13.09.2023.

1. Uvod

Odnos roditelja i djece iznimno je važan i prepoznat u svakom tipu društva kroz prizmu zaštite i njegovanja obiteljskog života. Obitelj je glavni čimbenik socijalizacije i formiranja djeteta jer se u njoj ostvaruju faze rasta i razvoja te psihičke i socijalne potrebe djeteta (Pescaru, 2019.). Kada je riječ o strukturi obitelji ona se posljednjih desetljeća značajno promijenila, a s njom i doživljaj institucije braka. Stabilnost braka oslabila je uslijed brojnih socijalnih promjena poput emancipacije žena, sekularizacije društva i općenito veće težnje za individualizmom u društvu (Horvat i Šipek, 2022.). Shodno tome, sve je više brakova koji se razvode ili izvanbračnih zajednica koje se prekidaju. Dolazi do krajnje bračne nestabilnosti, nepredvidivog procesa koji može trajati godinama i koji je u velikoj mjeri popraćen nizom ambivalentnih i neugodnih emocija (Horvat i Šipek, 2022.).

Analiza podataka Državnog zavoda za statistiku (2021.) ukazuje kako je broj razvedenih brakova na 1 000 sklopljenih iznosio 339,1 dok je broj razvedenih brakova na 1 000 stanovnika iznosio 1,3 u 2020. godini što znači da gotovo svaki treći brak u Hrvatskoj završi razvodom. U kontekstu dobrobiti djece nije važno jesu li roditelji prekinuli brak ili izvanbračnu zajednicu u formalno-pravnom smislu, već je naglasak na prestajanju partnerskih uloga dok roditeljske uloge ostaju aktivne, ali razdvojene (Roje Đapić, Buljan Flander i Galić, 2020.). Značajan broj djece pogađa proces razdvajanja roditelja što potvrđuju rezultati kako je u 29,4% razvedenih brakova bilo uzdržavano jedno dijete, a u 28,3% razvedenih brakova dvoje ili više uzdržavane djece (Državni zavod za statistiku, 2021.). Razdvojene roditeljske uloge ne moraju nužno biti rizične za djetetovu dobrobit, no kada su prisutni roditeljski sukobi tada se ona narušava jer se dijete često nađe u središtu tih sukoba (Roje Đapić i sur., 2020.). Kada sukobi proizlaze iz različitih potreba i percepcija među roditeljima te kada nisu pretjerani za dijete, mogu promicati osobni rast unatoč razdvojenosti roditelja (Treloar, 2019.) i pomoći djeci da nauče vještine komunikacije, rješavanja problema i sukoba (Canary i sur., 1995; Mayer, 2009., prema Smyth i Moloney, 2019.) stoga je važno razlikovati ih od čestih, intenzivnih

i nerješivih roditeljskih sukoba koji mogu biti posebno destruktivni za djecu (Reynolds i sur., 2014., prema Smyth i Moloney, 2019.).

1.1. Visokokonfliktno razdvojeno roditeljstvo

Visoki roditeljski konflikt složena je i višestruka integracija obitelji, bivših partnera i djeteta stoga ne postoji definicija koja bi objedinila sve aspekte složenosti konflikta uključujući i njegovu komponentu individualnosti za svakog roditelja i dijete (Majnarić, 2022.). U suvremenim teorijama visokokonfliktni razvod jedan je od tri tipa razvoda¹ kojeg karakteriziraju visoko naglašene nesuglasice i sukob među bračnim partnerima koji je teško rješiv (Johnston i Campbell, 1999., prema Roje Đapić i Buljan Flander, 2019.).

Jednu od obuhvatnijih definicija predstavila je autorica Johnston (1994.) kao roditeljski sukob povezan s razvodom koji sadrži tri ključne dimenzije konflikta. Prva je dimenzija domena, odnosno područja neslaganja primjerice, oko roditeljske prakse, uzdržavanja djeteta, podjele imovine. Druga je dimenzija taktike to jest, načina na koji roditelji pokušavaju riješiti sporove, uključujući neformalna sredstva kao što su izbjegavanje problema, verbalna agresija i primjena fizičke sile ili korištenje formalnih sredstava kao posredovanje ili pregovaranje između odvjetnika i drugih stručnjaka. Posljednja afektivna dimenzija uključuje stupanj otvorenog ili prikrivenog negativnog naboja ili neprijateljstva koje roditelji usmjeravaju jedno prema drugome. Analizirajući istraživanja Smyth i Moloney (2019.) smatraju kako se pojam visoki roditeljski sukob često spominje uz opisivanje sukoba okolnosti koji proizlazi iz nesavršenih roditeljskih pokušaja rješavanja teških situacija, primjerice, kako najbolje prilagoditi vlastiti angažman djetetovim promjenjivim potrebama, kako raspodijeliti financijska sredstva ili predstaviti novog partnera obitelji. Za razliku od toga, visoki roditeljski sukob proizlazi iz disfunkcionalne međuroditeljske dinamike koja ga pokreće ili podupire dok sadržaj

¹ Uz poslovni ili razvod kao vrsta poslovnog dogovora, između partnera nema emocija, ali postupaju korektno jedno prema drugome i prijateljski tip u kojemu bivši supružnici bolje funkcioniraju kao prijatelji nego kao bračni par i prijateljski se odnose prema zajedničkoj skrbi o djetetu (Johnston i Campbell, 1999., prema Roje Đapić i Buljan Flander, 2019.).

sukoba nije važan. Johnston (1994.) opisuje situacije koje se mogu smatrati visokim konfliktom, a to su: (1) postojanje visokog postotka parnica i ponovljenih parnica među bivšim partnerima, (2) prisutnost visoke razine bijesa i nepovjerenja, (3) poteškoće u komunikaciji o djeci, (4) prisutnost nasilja koje se nastavlja i nakon razdvajanja roditelja te (5) prisutnost roditeljskog otuđenja kao rezultat ponašanja ili stava jednog od roditelja.

Prisutnost nasilja prikazuje domaća detaljna analiza 146 slučajeva iz 2018. godine koje su različiti Područni uredi klasificirali kao slučajeve visokokonfliktnog roditeljstva, gdje se pokazalo da je u 48,7% slučajeva bilo evidentirano nasilje u partnerskom odnosu prije razdvajanja, a u 50% slučajeva i nakon razdvajanja roditelja. Najčešće se radilo o verbalnom/emocionalnom nasilju (61,4%) zatim fizičkom nasilju (29,7%), ekonomskom (5,9%) i seksualnom nasilju (3%) (Ajduković i sur., 2019., prema Ajduković i Sladović Franz, 2021.). Spomenuto otuđenje djeteta treba izdvojiti radi promjene terminologije budući da Rezolucija Europskog parlamenta o posljedicama nasilja koje vrše partneri u intimnim vezama i prava skrbništva po žene i djecu, donesena 2021. godine osuđuje koncept otuđenja djeteta i manipulativnih ponašanja roditelja (Ajduković i Sladović Franz, 2021.). Ishodno ih mijenja u proces odvajanja djeteta od drugog roditelja i u neprikladna ponašanja ili/i psihičko iskorištavanje djeteta za osobne ciljeve roditelja koja izravno ili neizravno ugrožavaju djetetovu dobrobit (Ajduković i Sladović Franz, 2022.). Radi se o obilježjima roditelja koji su svrstani kao jedan od osam najrizičnijih čimbenika za djetetov razvoj u Listi za procjenu razvojnih rizika djeteta i u recentno nastaloj Listi za procjenu psihosocijalne dobrobiti djeteta u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva. Treba naglasiti da se proces odvajanja djeteta od jednog roditelja ne klasificira kao rizični čimbenik sam za sebe, već se radi o procesu koji uključuje niz neprikladnih roditeljskih ponašanja koja će biti predstavljena u interpretaciji rezultata istraživanja.

1.2. Dobrobit djeteta u visokokonfliktnom razdvojenom roditeljstvu

Mnogo je novije literature vezano uz pojam dobrobiti djeteta i ono što je svim autorima zajedničko jest činjenica kako ne postoji konsenzus oko definicije dobrobiti. Cassidy (2017.) smatra kako unatoč nepostojanju jedne definicije, postoji zajedništvo oko

određenih pojmova. Postoji suglasnost da je dobrobit povezana s društvenim, emocionalnim, intelektualnim, mentalnim i tjelesnim blagostanjem. Radi tjelesne i psihičke nezrelosti djece, društvo ima potrebu tretirati ih kao one u nastajanju u kontekstu njihove dobrobiti, što može biti obeshrabrujuće (Cassidy, 2017.).

Sociologija djetinjstva naglašava dvije dimenzije u razumijevanju djetinjstva i djece, a to su dobrobit (eng. well-being) i stjecanje dobrobiti (eng. well-becoming). Ovi se pojmovi odnose na život kakav se doživljava u sadašnjosti i kako se razvija prema odrasloj dobi. Dječja prava se odnose kako na njihova prava ovdje i sada, tako i na njihovo pravo na razvoj i postajanje. Autor Kohan (2011., prema Cassidy, 2017.) ovo razdoblje naziva revolucionarnim prostorom transformacija u kojem djeca razvijaju kvalitete i attribute koje posjeduju odrasli, a za koje su najzaslužniji roditelji. Stoga iako se djeca nalaze na putu stjecanja dobrobiti do položaja odraslih, ona imaju svoja prava kao građani sadašnjosti (Ben-Arieh i Frones, 2011.) u smislu prava na sigurnost, život bez nasilja, dobru svakodnevnu skrb, ishranu i zdravstvenu skrb (James, McLanahan i Brooks-Gunn, 2021., prema Ajduković i Sladović Franz, 2022.).

Dobrobit djece karakteristična je u odnosu na druge dobne skupine ne samo što doživljava povijesne promjene, već zato što čimbenici koji doprinose dobrobiti na jednoj dobnoj razini nužno ne doprinose na drugoj (Ben-Arieh i Frones, 2011.). Općenito se dobrobit opisuje kao izostanak ili minimalizacija zdravstvenih, mentalnih poteškoća poput depresije, anksioznosti i poteškoća u ponašanju te prisutnost pozitivnog zdravstvenog stanja poput traženja pomoći i subjektivne percepcije blagostanja (Anthony i Stone, 2010.). Dobrobit je ključni pojam za procjenu stanja djeteta i zahtjeva sveobuhvatno uzimanje u obzir niz kategorija: (1) fizičke i motoričke sposobnosti, (2) intelektualne sposobnosti i kognitivno funkcioniranje, (3) akademsko postignuće, (4) emocionalno i socijalno funkcioniranje, (5) ranjivost/sposobnost komuniciranja ili zaštite, (6) razvojne potrebe i (7) spremnost na neovisan život (Lou i sur., 2008.nabrojati ih sve).

2. Dinamika odnosa roditelja i djece u razdvojenom roditeljstvu

Krovni dokument koji štiti djetetova prava jest Konvencija o pravima djeteta za čiju se primjenu se Republika Hrvatska obvezala 1991. godine (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2023., dalje: MRMS), a 2010. godine donesen je Zakon o potvrđivanju Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava (NN 1/2010.). U domeni socijalne skrbi prava koja su iznimno značajna jesu pravo na život i zdrav razvoj djeteta (Čl.6.), pravo na život sa svojim roditeljima, ako time nije ugrožena dobrobit djeteta, odnosno pravo na kontakt s oba roditelja ako su razdvojeni (Čl.9.), pravo na zaštitu od svakog oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja (Čl.19.) i pravo na posebnu pomoć za oporavak djeteta koje je bilo žrtva zanemarivanja ili zlostavljanja (Čl.39.) (MRMS, 2023.).

Sekundarni zakonodavni okvir je Obiteljski zakon (NN 103/15, 98/19, 47/20.) koji opisuje prava djeteta te prava i obveze roditelja koji su dužni skrbiti o djetetu i u slučaju razvoda braka. Obiteljski zakon (NN 103/15, 98/19, 47/20.) štiti osobna prava djeteta te ono ima pravo ostvarivati osobne odnose s oba roditelja čak i kada roditelji žive razdvojeno, osim ako je to u suprotnosti s djetetovom dobrobiti. Također, dijete ima pravo na ostvarivanje osobnih odnosa i s drugim bliskim osobama s kojima ne stanuje, kao i pravo na točnu informaciju o važnim okolnostima u vezi s roditeljima i drugim bliskim osobama. Roditelji su dužni poštovati djetetovo pravo na vlastito mišljenje u svim postupcima u kojima se odlučuje o nekom djetetovom pravu ili interesu. Dijete ima pravo na prikladan način saznati važne okolnosti slučaja, dobiti savjet, izraziti svoje mišljenje te biti obaviješteno o mogućim posljedicama poštivanja njegova mišljenja. Roditelji prije svih imaju pravo, dužnost i odgovornost živjeti sa svojim djetetom i skrbiti se o njemu, a pomoć im se pruža samo u slučaju potrebe (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20., čl.6.). Važno je napomenuti jednu od pravnih osnova razvoda braka, a to su teško i trajno poremećeni bračni odnosi, što je ujedno karakteristika konfliktnog razdvojenog roditeljstva. U procesu brakorazvoda, roditelji bi trebali postići sporazum o Planu o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, a u protivnom odluku o sadržaju Plana donosi sud po službenoj dužnosti u postupku pokrenutom tužbom jednog od roditelja. Planom se mora

detaljno urediti mjesto, adresa stanovanja djeteta, vrijeme koje će dijete provoditi sa svakim od roditelja, način razmjene informacija vezanih za donošenje odluka bitnih za dijete, visinu uzdržavanja te način rješavanja budućih spornih pitanja. Intencija je zakonodavca da se primarno roditelji dogovore oko bitnih pitanja vezanih uz dijete. Tako Obiteljski zakon prepoznaje institute obveznog savjetovanja i obiteljske medijacije kao oblik pomoći u postizanju sporazuma roditelja oko važnih pitanja djetetovih prava i interesa. Podaci MRMS-a (2022.), to jest Godišnje statističko izvješće o korisnicima i primijenjenim pravima socijalne skrbi u RH za 2021. godinu uspoređuje brojke provedenih instituta pomoći i roditelja koji nisu postigli sporazum o Planu u obveznom savjetovanju ili obiteljskoj medijaciji. Čak 2 653 roditelja od ukupno 7 317, što čini nešto više od 30% nisu postigli sporazum što znači da im slijedi pokretanje parničnog postupka te se nalaze u riziku od razvoja visokokonfliktnog razvoda (Majnarić, 2022.). Za djecu to znači da su izložena ne samo roditeljskom sukobu, već brojnim postupcima suda, područnih ureda i drugih stručnjaka što može biti izrazito stresno, naporno i neprimjereno u odnosu na njihovu dob.

3. Dosadašnja istraživanja

U meta-analizi van Dijk, van der Valk, Deković i Branje (2020.) utjecaj konfliktnog ponašanja bivših supružnika na dobrobit djece djelomično se objašnjava kvalitetom roditeljstva nakon razvoda, na način da se roditeljski narušeni odnos prelijeva na odnos roditelj-dijete i u konačnici u sustav djeteta. Narušeni odnosi uključuju procese u kojima su djeca uključena u sukob roditelja ili stavljena u ulogu odrasle osobe u praktičnom i emocionalnom smislu (Afifi i sur., 2007.; Amato i Afifi, 2006.; Fosco i Grych, 2010.; Kerig i Swanson, 2010., prema van Dijk i sur., 2020.). Posljedice ovih procesa preciznije su navedene u brojnim istraživanjima koja su pokazala da djeca iz visokokonfliktnih razvoda braka 2 – 5 puta učestalije imaju teškoće u ponašanju nego djeca iz drugačijih tipova razvoda braka. Primjerice, pokazuju višu razinu antisocijalnih ponašanja, nepoštovanja autoriteta, teže uspostavljaju i održavaju vršnjačke odnose, koriste nasilje kao strategiju rješavanja problema, pokazuju poteškoće u prilagodbi na

školu, imaju strah od bliskih odnosa, niže samopoštovanje i višu razinu depresivnosti, anksioznosti i impluzivnosti. (Boyan i Termini, 2005; Firestone i Weinstein, 2004; Hetherington i Kelly, 2002., prema Roje Đapić i Buljan Flander, 2019.). Prilagodba djece na razdvajanje roditelja ovisi o tome kakvo će biti roditeljstvo obaju roditelja, kakva je komunikacija roditelja međusobno i roditelja s djetetom te u kojoj mjeri su roditelji dosljedni i usklađeni (Buchanan i sur., 1996; Margolin i sur., 2001., prema Pećnik i Klarić, 2020.).

4. Cilj i istraživačka pitanja

Cilj ovog rada je opisati konceptualizaciju i operacionalizaciju dobrobiti djeteta u situacijama visokokonfliktnog razdvojenog roditeljstva u diplomskim radovima Studijskog centra socijalnog rada.

Istraživačka pitanja koja proizlaze iz cilja jesu:

1. Kako se opisuje psihosocijalna dobrobit djeteta u situacijama visokokonfliktnog razdvojenog roditeljstva u diplomskim radovima?
2. Kako se opisuju neodgovarajuća ponašanja visokokonfliktno razdvojenih roditelja u diplomskim radovima?

5. Metoda istraživanja

5.1. Uzorak istraživanja

Relevantni izvori koji su predmet ovog istraživanja jesu obranjeni diplomski radovi na Studijskom centru socijalnog rada u Zagrebu na temu dobrobiti djeteta u konfliktnom razdvojenom roditeljstvu u razdoblju od 2017. do 2023. godine. Diplomski radovi obranjeni unazad šest godina kao takvi označavaju najrecentniju domaću stručnu literaturu, a obzirom da Rezolucija Europskog parlamenta o posljedicama nasilja koje vrše partneri u intimnim vezama i prava skrbništva po žene i djecu, donesena 2021. godine osuđuje koncept otuđenja djeteta i manipulativnih ponašanja (Ajduković i Sladović Franz,

2021.) zanimljiv je aspekt je li to sadržano u entitetima analize prije i nakon donesene Rezolucije. Sekundarna građa odabrana je kao uzorak istraživanja kako bi se što iscrpnije predstavila javna rasprava struke o položaju djeteta u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva i neodgovarajućim ponašanjima razdvojenih roditelja međusobno i prema djeci. Diplomski radovi obranjeni isključivo na Studijskom centru socijalnog rada u Zagrebu odabrani su jer se na dotičnom fakultetu u najvećem obujmu obrađuje ova tematika. Radovi su pronađeni na web stranici Repozitorija Pravnog fakulteta u Zagrebu pod ključnim riječima: *razvod braka, konfliktno roditeljstvo, dobrobit djeteta i manipulacija djetetom* i filtriranim vremenskim razdobljem nastajanja; od 2017. do 2023. godine. Uzorak čine radovi koji odgovaraju kriteriju najveće relevantnosti informacija biranim od strane istraživača stoga je metoda uzorkovanja neprobabilistička, a tip uzorka je namjerni (Milas, 2005.). Pronađeno je 10 diplomskih radova, od kojih jedan nije ušao u uzorak istraživanja jer se već prema kratkom sadržaju dalo uočiti kako se rad bavi isključivo zakonodavnim okvirom razvoda braka i formalno-pravnom zaštitom djetetovih prava. Četiri rada teorijskog su tipa, od kojih dva rada prikazuju i slučajeve konfliktnog razdvojenog roditeljstva. Ostali radovi empirijskog su tipa; dva rada provela su intervjue s djelatnicima područnih ureda i studentima socijalnog rada; a tri rada analizirala su dokumentaciju područnih ureda odnosno, slučajeve konfliktno razdvojenog roditeljstva. Radi se o prilično heterogenoj građi stoga je za očekivati da će se prilikom prikupljanja podataka otvarati nove pod teme za analiziranje ili da neće sve teme biti zastupljene u svim radovima.

5.2. Metoda prikupljanja podataka

Korištena je metoda analize arhivske građe, a primijenjuje ju studentica autorica ovog rada. Izrada analitičke matrice obuhvaća sljedeće teme: psihosocijalne poteškoće s kojima se dijete susreće u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva u kontekstu dobrobiti, psihosocijalne poteškoće s kojima se dijete susreće u odnosu s roditeljima, neodgovarajuća ponašanja konfliktno razdvojenih roditelja među sobom i neodgovarajuća ponašanja konfliktno razdvojenih roditelja prema djetetu. Podaci su se prikupljali kvalitativnom analizom koja uključuje vođenje bilješki o različitim informacijama iz

teksta, početno kodiranje, preslagivanje i razvrstavanje podataka, uočavanje sličnosti i donošenje zaključaka iz kodiranih podataka (Renz, Carrington i Badger, 2018.).

Zatražena je suglasnost autorica diplomskih radova na sudjelovanje u istraživanju, a kako je jedan od diplomskih radova javno dostupan, autorica je obaviještena o istom. Također, autorice i njihove mentorice upoznate su s ciljem i svrhom istraživanja.

5.3. Obrada podataka

Za dobivanje odgovora na istraživačka pitanja korišten je deduktivno-induktivni pristup odnosno teme iz analitičke matrice definirane su uz pomoć postojeće literature o djetetovoj dobrobiti, a jedna se pojavila kao nova prilikom analize sekundarne građe.

6. Rezultati istraživanja

Analizom diplomskih radova u odnosu na postavljena istraživačka pitanja, dobiveno je sedam širih tema koje opisuju psihosocijalne poteškoće djeteta u kontekstu dobrobiti; emocionalne poteškoće, ponašajne poteškoće, neposredne poteškoće u socijalnim odnosima, somatske poteškoće, ugrožena dobrobit djeteta u sukobima roditelja, poteškoće u odnosima s roditeljima i dugoročne poteškoće u bliskim odnosima. Pet širih tema opisuju neodgovarajuća ponašanja roditelja; nasilno ponašanje oca, nasilno ponašanje majke, narušena komunikacija roditelja, kršenje prava djeteta i izostanak suradnje sa stručnjacima. Prilikom analize pojavila se nova podtema doživljaja teškoća stručnjaka u radu s djecom čija je dobrobit ugrožena jakim konfliktom roditelja koji su opisani kroz dvije šire teme; poteškoće u neposrednom radu s roditeljima i poteškoće na sistemskoj razini. U analizi rezultata, obrazložene su šire teme i podtema te su ilustrirane narativnim isječcima iz diplomskih radova.

6.1. Narativ psihosocijalni poteškoća djece u situacijama konfliktnog roditeljstva

6.1.1. Emocionalne poteškoće

U kontekstu djetetove dobrobiti, konfliktni razvod braka na emocionalnom planu djeteta odražava se na način da djeca razvijaju emocionalnu nesigurnost. Osjećaju se nevoljeno (*»...odrastaju s porukom da je jedan roditelj loš i da ne brine za njega, tada dijete zaključuje-mene se ne može voljeti.«*(DR6)), mogu razviti strah od nevoljenosti (*»...imaju osjećaj da su nevoljeni i da ih se ne može voljeti jer ako ga ne voli jedan njegov roditelj, zašto bi ga uopće netko volio?«*(DR2)) te se općenito emocionalno udaljavaju od roditelja. U velikom broju radova se također opisuje osjećaj odbačenosti kod djece koji se uglavnom pojavljuje jer jedan roditelj odlazi iz zajedničkog kućanstva (*»Često se osjećaju i odbačeno jer odlazak jednog roditelja iz doma doživljavaju kao vlastito odbacivanje od strane tog roditelja.«*(DR3)) ili zato što su roditelji previše okupirani sami sa sobom (*»Prisutan je i osjećaj osamljenosti jer su roditelji okupirani problemima u partnerskom odnosu.«*(DR3)). Prevladava i osjećaj ljutnje radi promjene u obiteljskoj strukturi (*»Često je prisutan osjećaj ljutnje na jednog ili oba roditelja zbog „razbijanja“ njihove obitelji...«*(DR6)) ili mjesta stanovanja koju dijete preusmjerava na roditelja skrbnika (*»Djeca su, u pravilu, ljuta na roditelja koji je otišao, ali svoju ljutnju izražavaju na roditelja koji je blizu i dostupan, dakle onaj s kojim živi.«*(DR5)).

6.1.2. Ponašajne poteškoće

Ponašajne poteškoće djeteta najviše su opisivane kroz eksternalizirane probleme u ponašanju i niže školsko postignuće. Predstavljena su istraživanja kako su djeca razvedenih roditelja sklonija iskazivanju agresivnog i delinkventnog ponašanja (*»Djeca razvedenih roditelja češće iskazuju agresivno ponašanje, sklona su delinkventnom ponašanju kao što su tučnjave, sitne krađe, uništavanje imovine, pisanje grafita i prodavanje droge (Price i Kunz, 2003., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.)«*(DR3)). Što se tiče njihovih ponašajnih obrazaca u školi, djeca su sklona usmjeravati bijes prema odraslim osobama s autoritetom sličnim roditeljima (*»Bijes je usmjeren na odrasle, posebno na one koji imaju ulogu sličnu roditeljima, a često to bivaju*

nastavnici.«(DR3)). Niže školsko postignuće očituje se u smanjenoj motivaciji za školovanjem, smanjenom postignuću na testovima, padanju razreda ili čak odustajanju od školovanja.

6.1.3. Neposredne poteškoće u socijalnim odnosima

Poteškoće na socijalnoj razini karakterističnije su za djecu školske dobi i adolescente pa se tako oni udaljavaju od prijatelja zbog neugodnih emocija koje doživljaju (*»...Zbog toga je za adolescente ovo razdoblje posebno stresno te se mogu javiti reakcije bijesa, konflikta lojalnosti i agresivnosti pri čemu se oni mogu udaljiti od svojih prijatelja...«(DR1)*) što za sobom vuče prestanak dotadašnjih aktivnosti (*»Dok se adolescenti u dobi od šesnaest do devetnaest godina mogu povući od prijatelja, prestati sa svojim aktivnostima... (Čavarović-Gabor, 2007.)«(DR3)*). Općenito, djeca razvedenih roditelja imaju manji broj prijatelja i manje vremena provode u društvu (*»Kada su u pitanju odnosi prema vršnjacima, mnoga djeca razvedenih roditelja su se pokazala manje društvenima, s manjim brojem prijateljima te da provode puno manje vremena u društvu negoli djeca koja žive s oba biološka roditelja (Kinard i Reinherz, 1986. prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.)«(DR9)*). Nakon saznanja o razilaženju roditelja i prestanku obiteljske zajednice, djeca su sklona odbacivati realnost i kreirati vlastitu (*»...počinju razmišljati o tome kako su vremena u kojima su svi bili kao obitelj bila ljepša te kako će i dalje biti tako. U tim trenucima djeca ne prihvaćaju realnost kakva jest, već stvaraju vlastitu u kojoj svoju obitelj i dalje zamišljaju intaktnom.«(DR9)*). Iskazuju teškoće s prihvaćanjem promjena primjerice, ne prihvaćaju nove partnere roditelja i njihovu djecu (*»Ako njihovi roditelji pronađu nove partnere, najčešće ih ne prihvaćaju...«(DR1)*), (*»...nerijetka je situacija da se djeca razvedenih roditelja teško prilagode djeci novog partnera njihovog roditelja (Spremo, 2020.)«(DR9)*).

6.1.4. Somatske poteškoće

Stresno razdoblje za djecu utječe i na njihovo tjelesno zdravlje pa tako djeca mogu doživjeti somatske regresije u razvoju primjerice, mokre u krevet ili sišu prst (*»U ovoj fazi često je prisutna regresija na razdoblje dojenčeta: primjerice dijete mokri u krevet ili siše*

prst (Bujišić, 2005.).«(DR1)). Također se javljaju psihosomatske promjene poput boli u trbuhu, promjene ritma spavanja, dnevnih rutina i prisutnost noćnih mora (»Često im se mijenja ritam spavanja i dnevnih rutina...«(DR3)), (»...imaju noćne more i promijeni im se rutina spavanja.«(DR3)).

6.1.5. Ugrožena dobrobit djece u sukobima roditelja

Ključna karakteristika konfliktnih razvoda roditelja jest uključenost djeteta u roditeljske sukobe. Uključenost djeteta opisala se kao kontinuirana (»...česte su situacije da je dijete uključeno u konflikte roditelja prije, tijekom i nakon razvoda braka... (Buljan Flander, 2014., prema Kandera, 2018).«(DR2)) u kojoj je dijete aktivni sudionik roditeljskog sukoba (»...roditelji ne isključe dijete iz svog sukoba već ono postaje aktivni sudionik tog sukoba.«(DR7)), prenosioc uvredljivih poruka drugom roditelju (»...roditelj djetetu nalaže da prenese poruku drugom roditelju, a sadržaj poruke je neprimjeren te uključuje vrijeđanje ili pak korištenje pogrđnih imena.«(DR8)) te doživljava psihičko iskorištavanje za osobne ciljeve roditelja (»Još je veći problem, što u pokušajima da očuvaju brak i zadrže partnera dijete koriste kao sredstvo manipulacije u postizanju vlastitih ciljeva.«(DR5)).

6.1.6. Poteškoće u odnosima s roditeljima

Djeca često misle da su odgovorna za razvod roditelja pa je tako prisutno samokrivljavanje djece za razvod braka roditelja (»...razvod braka predstavlja vrlo stresno razdoblje u životu djeteta te se kod djece javljaju brojna pitanja vezana uz uzroke razvoda braka gdje nerijetko sebe smatraju krivima za promjenu obiteljske strukture.«(DR8)) i nastojanje da poboljšaju svoje ponašanje kako bi obitelj bila ponovno cjelovita (»...oni često misle da je to njihova krivica i da moraju popraviti svoje ponašanje... jer će se tada i roditelji bolje slagati i sve će biti u redu.«(DR1)). U situacijama roditeljske razdvojenosti, očekivano se događa da djeca iskazuju privrženost samo prema jednom roditelju, a kada ne krive sebe, krive drugog roditelja za stanje u kojem su se našli (»Imaju crno-bijel pogled na život te su skloni okrivljavati jednog roditelja za razvod (Bujišić, 2005.).«(DR6)). Radi crno-bijelog pogleda na život, događa se da se dijete poistovjećuje s roditeljem od kojeg je

odvojen (*»Djeca se poistovjećuju s oba svoja roditelja i u psihološkom smislu vide sebe kroz njih. Ako su djeca uvjereni u to da vjeruju kako je jedan roditelj zao ili loš, počeli će vjerovati da se to odnosi i na njih same (Ernečić i Patrčević, 2013.)«(DR5)*). U narativu diplomskih radova uvelike je zastupljena pojava konflikta lojalnosti prema roditeljima. Prvenstveno su prisutni osjećaji rastrgnutosti, krivnje i uplašenosti (*»...te se mogu osjećati rastrgnuto po pitanju lojalnosti prema oba roditelja (Furstenberg i Kiernan, 2001.)«(DR6)*). Takve okolnosti mogu pojačati unutarnje sukobe kod djece uslijed roditeljske borbe za njihovom naklonošću (*»...za djecu dolazi razdoblje sukoba lojalnosti jer ih roditelji često prisiljavaju da se odluče za jednog od njih, a ta borba za naklonošću može pojačati unutarnje sukobe u djetetu (Wallerstein i Kelly, 1980., prema Čavarović-Gabor, 2007.)«(DR3)*). Tako je dijete primorano birati stranu pa su pristupa ponašanja poput solidarizacije sa svakim od roditelja, uspostavljanje savezništva s roditeljem skrbnikom i razvijanje ovisnosti prema roditelju koji ga je odvojio od drugog roditelja (*»Zatim, dijete stvara ovisnost s otuđujućim roditeljem te se oslanja samo na mišljenje i vodstvo tog roditelja. Dolazi do situacije u kojoj se dijete ne osjeća sposobno donositi vlastite odluke; naučio je prepoznavati što otuđujući roditelj, ali i drugi žele od njega te će se prilagođavati kako bi zaslužio njihovu ljubav.«(DR6)*). Kao iznimka u jednom radu, opisano je djetetovo iskorištavanje roditelja, u vidu iskorištavanja emocionalne ranjivosti roditelja s ciljem zadovoljenja vlastitih potreba kao i provjera roditeljskog autoriteta. Točnije, djeca su svjesna da su roditelji emocionalno ranjivi i iscrpljeni što koriste na način da pomiču granice koje su im postavljene i provjeravaju postojanost roditeljske kontrole.

6.1.7. Dugoročne poteškoće u bliskim odnosima

Ranije opisan osjećaj ljutnje kod djece zadržava se i u odrasloj dobi radi nepoštivanja dječjih potreba (*»Kao odrasle osobe, sad imaju snažan osjećaj, isto kao i onda, da su njihove želje trebale biti uzete u obzir te ih ljuti i žalosti što nisu. Wallerstein i Lewis (1998, prema Fabricius i Hall, 2000.)«(DR3)*). Svrstavanjem niza pojmova koji se tiču kvalitete bliskih odnosa u odrasloj dobi, dobivena je kategorija izbjegavajućeg tipa privrženosti kod djece. Općenito, smatra se da se dugotrajne reakcije djece na razvod

braka mogu ispoljiti u odrasloj dobi kroz narušenu kvalitetu partnerskih odnosa. Djeca iskazuju nepovjerenje u sebe, partnere i prema drugima (*»...nedostatak povjerenja u sebe i druge ljude pri čemu djeca u odrasloj dobi neće imati povjerenja u svoje partnere i testirati će njihovo strpljenje te će imati konstantni osjećaj da ne treba vjerovati ljudima (Baker, 2005.).«(DR1)*) pri čemu nailaze na češće poteškoće u komunikaciji s partnerom, razvijaju strah od bliskosti, imaju negativniji stav prema braku stoga se teže odlučuju na sklapanje braka (*»Često izražavaju kritike prema partneru, iskazuju više negativnih emocija, teže se odlučuju na sklapanje braka, ali se zato lakše odlučuju na razvrgavanje istog (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).«(DR9)*).

6.2. Narativ neodgovarajućih ponašanja roditelja

Neodgovarajuća ponašanja roditelja iz praktičnih su razloga analizirana iz empirijskih radova i prikaza slučaja obzirom da teorijski radovi opisno ne navode roditeljska ponašanja u dovoljnoj mjeri, već ih više dovode u vezu s posljedicama na djetetovu dobrobit.

6.2.1. Nasilno ponašanje oca

Analizirajući roditeljska ponašanja, izvjesnim se činilo prvo predstaviti kategorije prisutnosti nasilja u obitelji. U pet slučajeva prisutni su različiti tipovi nasilnog ponašanja oca kroz sljedeće pojmove: verbalno obiteljsko nasilje oca pod utjecajem alkohola (*»...sklon alkoholu pod čijim utjecajem često vrijeđa svoju bivšu suprugu i dijete.«(DR1b)*), verbalno i fizičko nasilje prema supruzi i punici, pokušaj ubojstva supruge, djece i punice (*»...A.R. par puta prepriječio put automobilu u kojem su se nalazile supruga M.R., njihova djeca i punica jer ih je želio izbaciti s ceste.«(DR1a)*), prijetnje životom oca prema majci, prijeteće poruke od strane oca uslijed nemogućnosti pomirenja s činjenicom da je njegov odnos s majkom okončan, partnersko verbalno nasilje i partnersko fizičko nasilje uz prisutnost ovisnosti o psihoaktivnim tvarima (*»Pritom navodi fizičko nasilje, prijetnje nožem u trudnoći od strane partnera, ekonomsko nasilje i partnerovu ovisnost o psihoaktivnim tvarima.(...) Da je I.I. ovisnik o psihoaktivnim tvarima, saznala je u šestom mjesecu trudnoće kada je pronašla drogu nakon što je na*

partneru primjećivala znakove poput znojenja i nemirnog sna. Fizički nasilan je bio i za vrijeme trudnoće, po djetetovu rođenju i u djetetovoj prisutnosti. «(DR4d)). Iz narativnih isječaka vidljivo je kako nasilje bilo usmjereno prema djeci ili u njihovoj prisutnosti.

6.2.2. Nasilno ponašanje majke

U dva slučaja bilo je prisutno obiteljsko nasilje od strane majke prema kćeri točnije, fizičko (*»Obavljen je razgovor psihologa s L. i A. u kojem je L. opisala kako ju majka duže vrijeme fizički kažnjava na način da ju čupa za kosu, udara i baca te da se u manjoj mjeri tako ponaša i prema A. A. tada nije potvrdila navode sestre, no zbunjena je trenutnom obiteljskom situacijom. «(DR3c)), (*»S. povremeno fizički kažnjava ml. djevojčice zbog čega je upozorena, a nakon toga i prijavljena nadležnoj policijskoj postaji. «(DR9)) i ekonomsko nasilje (*»Centar je zaprimio izvješće o počinjenom nasilju u obitelji na štetu L. od strane majke B. koja joj je u svađi razbila mobilni i tako počinila ekonomsko nasilje. «(DR3c)). Očigledno je da su nasilna ponašanja očeva učestalija od nasilja od strane majki, no ne treba zanemarivati da su oba roditelja sklona nasilnom ponašanju.***

6.2.3. Narušena komunikacija roditelja

Narušenost u komunikaciji roditelji iskazuju putem lažnih optuživanja (*»Temeljem prigovora oca o neadekvatnosti i neurednosti supruginog stana, proveden je terenski izvid te je stan zatečen u urednom stanju i opremljen je svime što je potrebno za dječje potrebe. «(DR4c)), (*»...majka se obraća područnom uredu s primjedbama na supruga koji po njenim navodima ne skrbi dobro o zdravlju zajedničke djece. Slijedom navedenog, stručni tim obavlja terenski izvid na očevu adresu te je utvrđeno kako je stan primjereno uređen sa svim potrebnim namještajem i dječjim igračkama. «(DR4c)). Zatim pred djecom na način da otac vrijeđa majku, govori ružne riječi djetetu o njoj pri čemu uznemiruje dijete (*»Djetetu je govorio da joj ona nije majka i da je sklona konzumaciji alkohola zbog čega dijete odlazi od njega uznemireno i uplakano jer stalno govori ružne riječi o majci. «(DR1b)), a majka naziva oca pogrđnim imena pred djecom (*»Ističu da im mama govori sve kako bi znali kakav je tata te na upit jesu li kad čuli da mama govori ružno o****

tati ističu da jesu, odnosno da mama nekad kaže da je tata “krkan” ili psuje.«(DR1a)). Također, roditelji se međusobno okrivljavaju, kritiziraju i otežano komuniciraju u prisutnosti stručnjaka područnih ureda (*»Na zajedničkom sastanku roditelji okrivljavaju jedan drugog, ljuti su, te ne uspjevaju uspostaviti međusobnu komunikaciju.«(DR2b)*).

6.2.4. Kršenje prava djeteta

Rezultati pokazuju kako oba roditelja svojim ponašanjima krše djetetova prava. Primjerice, u tri slučaja majke onemogućuju ostvarivanje osobnih odnosa očeva s djecom (*»Tada se otac obraća područnom uredu navodeći kako mu majka onemogućava ostvarivanje osobnih odnosa s djecom te da su njihovi međusobni odnosi već duže vrijeme nisu dobri.«(DR4c)*), javlja se nastojanje majke da zadrži dijete isključivo za sebe (*»...stručni tim sastavlja mišljenje sudu u kojem predlaže da je u najboljem interesu djeteta da boravi kod svakog roditelja naizmjenično tjedan dana u kontinuitetu. Na navedeni prijedlog, majka podnosi tužbu te se u cijelosti protivi istome.«(DR4a)*) i u jednom slučaju majka u uskraćivanju djetetovog prava na viđanje s ocem ima potporu i pomoć bake djeteta. Na strani očeva javlja se odbijanje uzdržavanja djece i neredovito uzdržavanje djece. Također, u jednom slučaju uočeni u znakovi zanemarivanja djece na način da otac kontinuirano vrši pogreške i propuste u odgoju djece i ignorira njihove izvanškolske aktivnosti. U jednom slučaju koji je ekstremno u odnosu na druge, otac odbija provođenje vremena s djecom do te mjere da ih se i odriče (*»...u nekoliko navrata iskazuje da se “odriče svoje djece”, da djeca vjerojatno nisu njegova jer je majka “šarala”...«(DR1a)*). U ovu kategoriju grupirana je i kampanja mržnje i ocrnjivanja drugog roditelja koju roditelji provode kroz međusobne prijetnje i nametanja bez jasnih uporišta (*»...majka navodi kako ju suprug dugotrajno sustavno psihički zlostavlja, dok otac navedeno opovrgava te navodi kako se majka neprimjereno brine o djeci i da je on bolji roditelj od nje.«(DR4c)*). Uz navedenu kampanju, roditelji pokazuju znakove procesa odvajanja djece od drugog roditelja. Točnije, otac pokazuje negativne stavove prema majci pred djecom, opstruira njezine kontakte s kćeri i kćer koristi kao sredstvo manipulacije (*»Iz izvješća voditelja mjere vidljivo je da otac nameće djeci svoje negativne stavove o njihovoj majci, ne dozvoljava im da iskažu stav te manipulira na način da majka*

može vidjeti kćer samo ako je i on prisutan. «(DR3a)). Isto čini i majka u drugom slučaju («...majka djeci govori ružno o njemu što dovodi do situacija da djeca ne žele prespavati kod njega te da traži od njega da prestane viđati mlt. kćer, a ako na to pristane dopustit će mu da više viđa mlt. sina... «(DR4a)).

6.2.5. Izostanak suradnje sa stručnjacima

Za ovu kategoriju karakteristično je što je zastupljena u svim slučajevima analize. Roditelji iskazuju nesuradnju sa stručnjacima područnih ureda i Poliklinike za zaštitu djece i mladih. Uz odbijanje intervencije djelatnika od strane oca, neodazivanje majke na pozive djelatnika područnih ureda, neodazivanje oca na susrete u savjetovalištu i odustajanje od suradnje s djelatnicima područnih ureda od strane majke, roditelji umanjuju stručnost voditeljice mjere i okrivljuju stručnjake područnih ureda (*»Voditeljica u svojim izvješćima navodi i da je majka suradljiva te da prihvaća savjete, a otac umanjuje njezinu stručnost, odbija susrete s voditeljicom... «(DR4c)), («...majka u posljednje vrijeme počela okrivljavati centar za socijalnu skrb, za koji navodi da vrši pritisak na dijete u cilju ostvarivanja osobnih odnosa s ocem... «(DR2a)). Također, roditelji oglašuju na upute stručnjaka (*»Oba roditelja su zanemarivala konkretne upute stručnog tima što se tiče ostvarivanja zajedničke roditeljske skrbi, a to se odnosilo na postizanje minimalnih dogovora te izvršavanja dogovorenog. «(DR9)). Zbog specifičnosti obiteljsko-pravnih parnica, roditelji su spremniji surđivati s odvjetnicima nego sa stručnjacima područnih ureda (*»Ova problematika je u zadnjih 2-3 godine najteža u poslu koji radim. Velikim dijelom je to i zbog utjecaja odvjetnika koji nastoje da njihova stranka "izađe kao pobjednik iz tog spora", a tada svi završavaju kao veliki "gubitnici", posebno djeca. Roditelji su spremniji čuti odvjetnike jer oni podržavaju njihova mišljenja, a mi im upućujemo kritike, ukazujemo na pogreške. «(DR4)). Nesuradnja s Poliklinikom je karakteristična jer neposredne posljedice snosi dijete (*»M.T. se uključila u savjetovalište te je pomoć potražila i u Poliklinici za zaštitu djece. Djeca nisu otišla u polikliniku zbog izostanka suradnje s ocem. «(DR3a)).****

6.3. Narativ doživljaja teškoća u radu s djecom čija je dobrobit ugrožena jakim konfliktom roditelja

U uzorku istraživanja navedeno je da diplomski radovi čine heterogenu građu u vidu sadržaja stoga se prilikom analize građe pojavila nova podtema kao relevantna za istraživačka pitanja. Radi se o doživljaju teškoća u radu stručnjaka Područnog ureda s djecom i visokokonfliktnim roditeljima.

6.3.1. Poteškoće u neposrednom radu s roditeljima

Stručnjaci su istaknuli kako imaju poteškoće u radu s roditeljima radi njihovog neadekvatnog postupanja, neshvaćanja vlastitog manipulativnog ponašanja i činjenice da normaliziraju vlastito rizično ponašanje (*»Tri od osam sudionika su istaknula da im je najteže nositi se s rizicima na strani roditelja, odnosno, kada roditelji postupaju neadekvatno, ali isto tako nemaju ni uvid u vlastito ponašanje niti ozbiljnost cjelokupne situacije te kako bi jedna sudionica (3) rekla: „uvjereni su da je to normalno.«(DR4)*). Nastavno na prethodno definirane kategorije neprikladnih ponašanja roditelja, stručnjaci izdvajaju njihovu preokupiranost negativnim emocijama prema drugom roditelju i sljepoću za prava i potrebe svoje djece (*»Kao izazov u radu s navedenim roditeljima izdvojila bih njihovu preplavljenost negativnim emocijama prema drugom roditelju i isključivu usmjerenost na borbu s drugim roditeljem a radi "pobjede" (...) zapravo potpuna "sljepoća" roditelja za potrebe/prava svoje djece.«(DR4)*).

6.3.2. Poteškoće na sistemskoj razini

Poteškoće na sistemskoj razini ogledaju se kroz općeniti porast visokokonfliktnih razvoda što je dovelo do recentne zainteresiranosti struke (*»Budući da radim duži niz godina mogu primijetiti kako toga ranije nije bilo puno. Imali smo možda 2-3 visoko konfliktna razvoda u godinu dana. Ova problematika se intenzivirala unazad 5-6 godina, a struka joj poklanja veću pažnju unazad 3-4 godine.«(DR4)*). Poteškoće se javljaju u vidu neprikladnih ponašanja roditelja točnije, onih manipulativnih na način da pravosuđe ne prepoznaje takve oblike ponašanja uslijed nedovoljne educiranosti (*»Pravosuđe ne prepoznaje problem manipulacije jer suci i državni odvjetnici nisu dovoljno educirani..»*

(DR4)) i teške dokazivosti (»*manipulacija ne daje neposredne posljedice kao tjelesno zlostavljanje i stoga je teško dokazivo.*«(DR4)).

7. Rasprava

Prema rezultatima istraživanja, konfliktni roditelji neprikladno se ponašaju međusobno, prema djeci, u prisutnosti djece i prema stručnjacima u domeni socijalne skrbi. Svi oblici neprikladnog ponašanja na izravan ili neizravan način štete djetetovoj dobrobiti.

Nastanak roditeljskog rivalstva Horvat i Šipek (2020.) objašnjavaju kroz obilježja sudske prakse čija se dihotomija očituje u pravom i krivom što je temeljeno na principu razdvajanja (eng. *splitting*). Tako se kroz sudski postupak, osim unutarnjeg razdvajanja koji je već prisutan pojavljuje i vanjski *splitting*. Markham i suradnici (2015.). u svom su istraživanju narušene oblike komunikacije nazvali formalnim dogovorom o skrbništvu djeteta. Donošenje odluke o njihovom dogovoru o skrbništvu bio je nemoguć zadatak o kojem bi naposljetku odlučivao sud. U analizi diplomskih radova, roditelji također nisu uspjeli sami donijeti bitne odluke za dijete, a nerijetko su podizali tužbe na sudske odluke. Formalni dogovor o skrbništvu također uključuje izostanak komunikacije s bivšim partnerima, a kada bi se uspostavila bila bi izazovna. Najčešće se komunikacija odvijala prilikom primopredaje djeteta, što se može povezati s formiranim kategorijama ugrožene dobrobiti djeteta radi aktivne uloge u roditeljskom sukobu. Joyce (2016.). opisuje kako želja roditelja da „pobijede“ u parničnom postupku razvoda braka može ovjekovječiti sukob, parnicu i osjećaj neprijateljstva. Upravo ta želja potiče roditelje da pronađu pogreške ili propuste u odgoju jedno drugome, umjesto da u istom tom odgoju surađuju. Levite i Cohen, (2012.) objašnjavaju ovakvo roditeljsko ponašanje kao hostilnu ovisnost, projektivni tjesnac i ljubavnu mržnju. U nemogućnosti tolerancije na mnogo negativnih emocija, osoba se brani konfliktom na način da uočava samo nedostatke roditeljske uloge bivšeg partnera. Osvetničko ponašanje postaje protuotrov za bolne osjećaje i onemogućuje partnerima da razriješe odnos i postanu odvojene osobe. Važno je naglasiti i obrambeni

stav koji se javlja kod osoba uključenih u visokokonfliktne razvode. Roditelji s obrambenim stavom odgovornost za teškoće pripisuju bivšem partneru, češće su reaktivne, a na emocionalne sadržaje reagiraju burnije i impulzivnije (Horvat i Šipek, 2020.). U skladu s navedenim, u analizi građe prisutne su i situacije kada narušena komunikacija preraste u verbalno nasilje te se pojavljuju i drugi oblici obiteljskog nasilja prema partnerima i djeci. Prijetnje životom, pokušaj ubojstva bivše supruge, punice i djece od strane oca ukazuju na prisutnost emocionalnog poremećaja ličnosti za kojeg je karakteristično da su muškarci skloniji nasilnom ponašanju, a žene manipulativnom (Maljuna, Ajduković i Ostojić, 2020.). Manipulativna ponašanja predstavljaju poseban izazov u vidu teške dokazivosti i normaliziranja takve vrste ponašanja od strane roditelja koji su izrazili i stručnjaci u Prilogu 3. Čini se da se i dalje koristi pojam manipulacije kako u diplomskim radovima tako i od strane stručnjaka. Joyce (2016.). objašnjava kako stručnjaci službi za zaštitu djece ne mogu raditi na slučaju ukoliko ne postoje dokazi o psihičkom zanemarivanju ili iskorištavanju djece, a još je manja vjerojatnost da će to uzeti u obzir suci obiteljskog suda. Ovo je u skladu s rezultatima istraživanja u pogledu doživljaja teškoća stručnjaka koji navode kako su neprikladna ponašanja u vidu manipulacije nedovoljno prepoznata od strane pravosuđa. Kada se uzme u obzir da ovakva ponašanja nisu jednokratni čin, već dugotrajan proces dolazi do odvajanja djeteta od jednog roditelja, a u analizi građe definirani su znakovi procesa poput negativnih stavova i lažnih iskaza prema drugom roditelju, opstruiranje kontakata djeteta s drugim roditeljem i korištenje djeteta za postizanje osobnih ciljeva. Treba naglasiti kako proces odvajanja djeteta uključuje i niz drugih neprikladnih ponašanja koja štete djetetu, a naizgled se ne čine kao njegovi relevantni uzroci.

Kršenje djetetovih prava očituje se kroz niz ponašajnih obrazaca i gotovo svi imaju zajedničko obilježje jer proizlaze iz distorzije realnosti ili zanemarivanja djeteta. U Prilogu 2. ta ponašanja očituju se kroz međuroditeljska nametanja i okrivljavanja bez jasnih uporišta provodeći kampanju mržnje i ocrnjivanja drugog roditelja. Naime, roditelji distorzirano doživljavaju roditeljske kompetencije bivšeg partnera, na način da ukazuju na potencijalne opasnosti i rizike za dijete na strani drugog roditelja, pri čemu zadiru i u

djetetovo pravo na ostvarivanje osobnih odnosa s drugim roditeljem (Horvat i Šipek, 2020.) što je uočeno i u slučajevima analize. Nadalje, u narativu diplomskih radova se u značajnom omjeru opisuje pojava konflikta lojalnosti kod djece. Fenomen se opisuje na način da se djeca osjećaju rastrgnuto, krivo i uplašeno jer im roditelji nameću stavove tako da dijete mora „izabrati“ jednog od njih. Kvalitativno istraživanje autora Johnsen, Litland i Hallström, (2018.). pokazalo je kako se ovi osjećaji javljaju kod djece već pri iskustvu života u “dva doma”. Točnije, takav način života iznimno je stresan za djecu jer su rastrgani između osjećaja odanosti i privrženosti roditeljima te potrebe za stabilnošću u svakodnevnom funkcioniranju. U takvim okolnostima, djeca razvijaju određena ponašanja kako bi se lakše prilagodili pa se tako solidariziraju sa svakim od roditelja kako bi smanjili tenzije. Prema Ernečić i Petrčević, (2013.) iz ilustrativnih isječaka diplomskih radova, djeca u dobi od 9 do 13 godina nisu sposobna biti solidarni prema oba roditelja jer ne mogu povezati dvije istine koje im se nude, već prihvaćaju pritisak i odabiru jednog roditelja. U rezultatima se to može povezati s iskazivanjem privrženosti prema jednom roditelju na način da uspostavljaju savezništvo s njim, a drugog okrivljuju za razvod. Uz objašnjena proaktivna neprikladna ponašanja roditelja, potrebno je osvrnuti se na pasivna ponašanja roditelja koja također ostavljaju posljedice na djetetovu dobrobit. Roditeljska nedostupnost, nereagiranje i zaokupljenost osobnim mentalnim zdravljem često dovode do emocionalnog zanemarivanja (Joyce, 2016.). Kada roditelji nisu u mogućnosti reagirati na emocionalne potrebe svoje djece, djeca se često osjećaju odgovornima za popunjavanje psiholoških praznina koje su stvorili njihovi roditelji, što se u dobivenim pojmovima očituje kroz djetetovo preuzimanje odgovornosti za razvod roditelja. Također, djeca ulažu velike napore da povrate svoju bivšu obitelj i tako preuzimaju uloge spasitelja ili zaštitnika, najčešće majke zbog njezine nemoći (Spremo, 2020.). Emocionalno zanemarivanje je oblik zanemarivanja kojeg odvjetnici, suci i roditelji možda neće lako razumjeti ili priznati. Radi se o čestom, ali nedovoljno dokumentiranom obliku zanemarivanja kojeg je teško prepoznati, definirati i dokazati. Ovaj oblik zanemarivanja često ne uključuje jasnu namjeru izazivanja štete djetetu, ali može uzrokovati fizičke, socijalne, obrazovne i emocionalne smetnje koje se često prenose u odraslu dob. Dobiveni pojmovi koji ukazuju na emocionalno zanemarivanje jest djetetov osjećaj odbačenosti,

usamljenosti i zapostavljenosti jer su roditelji preokupirani vlastitim problemima. U Prilogu 3. stručnjaci su ovo nazvali sljepoćom roditelja za djetetove potrebe i prava. Uslijed emocionalnog udaljavanja roditelja, dijete razvija osjećaj ljutnje koji se ispoljava i kroz ponašajne poteškoće u ponašanju poput iskazivanja bijesa, agresije, sklonosti delinkventnom ponašanju i nižem školskom postignuću. Također, pokazuju otpor i neprikladnost na promjene u obiteljskoj strukturi, a mlađa djeca sklonija su kreirati vlastitu realnost. Budući da roditeljima uključenima u visokokonfliktni razvod obično nedostaju učinkovite komunikacijske tehnike i životne vještine, ti nedostaci se prenose na njihovu djecu koja imaju poteškoće u socijalnim odnosima (Joyce, 2016.) uz prisutnost čestih tjeskoba. Dugoročne poteškoće u bliskim odnosima u odrasloj dobi mogu se objasniti teorijom objektivnih odnosa. Naime, roditelji su djeci primarni primjeri kako se nositi sa sukobima i kompromisima te kako ih riješiti. Djeca odražavaju ponašanje svojih roditelja, gledajući ih kao uzore i učitelje životnih vještina, mehanizama suočavanja i komunikacijskih tehnika (Grych i Fincham, 1990., prema Joyce, 2016.). Teorija objektivnih odnosa polazi od teze da se pojedinci u ostvarivanju bliskih odnosa rukovode odnosima iz djetinjstva to jest odnosom s roditeljima. Rani odnosi oblikuju djetetova očekivanja od drugih ljudi, a u odrasloj dobi navigiraju odabir partnera po principu sličnosti (Levite i Cohan, 2012.). Princip sličnosti može se objasniti slabijom kvalitetom partnerskih veza, nepovjerenjem u partnere i druge ljude i razvijanjem straha od bliskosti.

Obzirom da su se analizirali diplomski radovi kao stručna literatura za temu istraživanja, može se reći kako uska struka koja surađuje i/ili će surađivati s ovom populacijom u velikom opsegu poznaje ovu tematiku. Uzevši u obzir broj analiziranih radova, čini se da zainteresiranost zadnjih godina raste, što izjavljuju i stručnjaci. Od velike su važnosti saznanja o prisutnosti obiteljskog nasilja pri razvodu braka, koje je apel stručnjacima pri provođenju procjene sigurnosti djeteta. Pretpostavlja se da prisutnost nasilja nije proizvod činjenice da se roditelji rastaju, već da dugotrajno žive u narušenim odnosima. Ono što zabrinjava jest da u svim analiziranim slučajevima roditelji iskazuju nesuradnju sa stručnjacima, a k tome normaliziraju ili ne razumiju neprikladnost vlastitih ponašanja. U takvim okolnostima potreban je veći napor u radu s roditeljima i uključenost

više stručnjaka. Također, nedovoljna educiranost odvjetnika i sudaca o ovim ponašanjima ne ide u korist najboljeg interesa djeteta pri čemu bi bilo korisno uvesti edukativne rasprave o visokokonfliktnom roditeljstvu u domeni pravosuđa. Jedni od najčešćih oblika neprikladnih ponašanja jesu partnersko i obiteljsko nasilje, kršenje djetetovih prava, zanemarivanje djeteta i izuzetno narušena komunikacija roditelja kroz vrijeđanje, optuživanje bez jasnih uporišta i provođenje kampanje ocrnjivanja drugog roditelja. Sami stručnjaci mogu potencijalno postati žrtve psihičkog iskorištavanja roditelja za osobne ciljeve pa se u ovakvim slučajevima zahtijeva opreznost i dovoljna educiranost. Opisane psihosocijalne poteškoće djeteta u najvećoj mjeri se odnose na emocionalne i ponašajne poteškoće koje dijete najviše iskazuje u odnosu s roditeljima, a zatim u širim socijalnim odnosima. Ugrožena dobrobit djeteta u sukobima roditelja od posebne je važnosti za socijalni rad na način da se stručnjaci moraju usmjeriti na kognitivni razvoj djeteta, kako donosi odluke i kako se nosi s problemima da bi se što ranije mogli otkloniti potencijalno usvojeni neprikladni obrasci ponašanja koje dijete promatra u situacijama konfliktno razdvojenog roditeljstva. Rad na slučajevima visokokonfliktnog roditeljstva iziskuje vrijeme, napor i recidiviranje okolnosti, pri čemu stručnjaci na prvom mjestu moraju imati zaštitu djetetovih prava i interesa.

7.1. Ograničenja istraživanja

Analiza arhivske građe ostvaruje se iščitavanjem teksta pri čemu davanje značenja koje istraživač izvlači iz teksta dokumentacije nije samo proizvod riječi u tekstu već subjektivnog nahođenja istraživača (Prior, 2011.) stoga je ograničenje ovog istraživanja njegovo provođenje od strane samo jednog istraživača. Odnosno, da je analizu provodio netko drugi ili više istraživača, moguće da bi kreirali sasvim drugačije pojmove i kategorije. Također, sudjelovanje više istraživača u istraživanju pridonosi većoj povjerljivosti podataka (Milas, 2005.). Još jedan nedostatak očituje se u samoj prirodi građe. Riječ o sekundarnoj građi, što znači da su se konstrukti ovog istraživanja proučavali jedino na temelju postojećeg teksta. Primjerice, djetetova dobrobit i neodgovarajuća ponašanja konfliktno razdvojenih roditelja nisu ispitani od strane djece i roditelja. Nadalje, slučajevi koji su analizirani nude podatke koji su već revidirani od strane autorica

diplomskih radova na način da su ih one opisale prema vlastitom nahodjenju kao i djetetovu dobrobit. Navedeno je povezano i s reprezentativnosti podataka, na način da analiza devet diplomskih radova ne može predstavljati pravu sliku proučavane populacije (Milas, 2005.). Međutim, cilj ovog istraživanja nije bio donošenje zaključaka za svu djecu u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva, već dublje razumijevanje istraživanih pojava u kontekstu javne rasprave u domeni socijalne skrbi. Isto vrijedi za podtemu doživljaja teškoća stručnjaka u radu s roditeljima koji se ne mogu generalizirati obzirom da se radi o osam sudionika jednog Područnog ureda. Navedena ograničenja potencijalno se mogu otkloniti triangulacijom metoda prikupljanja podataka. Obzirom da se istraživanje bavi osjetljivim područjem za koje je upitan pristanak roditelja za sudjelovanje njih i/ili njihove djece u istraživanju, može se primijeniti metoda analize dokumentacije Područnih ureda. Na taj način bi se uklonilo ograničenje radi oblježja sekundarnosti građe. Iako bi slučajevi bili dobiveni u izvornom obliku, bilo bi korisno provesti i intervju sa stručnjacima kako bi pojasnili širu sliku određenih nalaza u dokumentaciji ili pojasnili eventualne nedoumice.

8. Zaključak

U Hrvatskoj gotovo svaki treći brak završi razvodom, a procjenjuje se da oko 57,7% djece doživljava proces razdvajanja roditelja (Državni zavod za statistiku, 2021.). Kada partnerska uloga prestaje, a roditeljska se nastavlja, roditelji doživljavaju niz negativnih i ambivalentnih emocija (Horvat i Šipek, 2020.). Razvod braka predstavlja izrazito stresnu situaciju za cijelu obitelj, ali veliki broj roditelja uspjeva uspostaviti suradnju oko zajedničke skrbi za dijete. Kada roditelji nisu u mogućnosti postići sporazum o Planu zajedničke skrbi i kada se u tome sustavno i dugotrajno natječu čija strana će pobijediti, riječ je o visokokonfliktnom razvodu. Česti, intenzivni i nerješivi roditeljski sukobi mogu biti posebno destruktivni za djecu (Reynolds i sur., 2014., prema Smyth i Moloney, 2019.) na način da se roditeljski narušeni odnos prenosi na odnos s djetetom i u

konačnici u sustav djeteta (van Dijk i sur., 2020.) stoga je fokus ovog rada djetetova dobrobit u situacijama visokokonfliktnog razdvojenog roditeljstva. Rad je za cilj imao opisati konceptualizaciju i operacionalizaciju djetetove dobrobiti u situacijama visokokonfliktnog razdvojenog roditeljstva u kontekstu javne rasprave struke. Provedena je metoda analize arhivske građe, odnosno diplomskih radova obranjenih na Studijskom centru socijalnog rada. Kreirane su teme u Prilozima; psihosocijalne poteškoće djeteta, neodgovarajuća ponašanja roditelja i podtema doživljaji teškoća stručnjaka u radu s djecom i roditeljima koji se nalaze u visokom konfliktu. Zaključuje se da roditelji primjenjuju niz neprikladnih ponašanja uslijed kojih dijete ima emocionalne, ponašajne, somatske i socijalne poteškoće. Teško se nose s novonastalim promjenama, osjećaju se odbačeno, ljuto i zbunjeno. Roditelji nastoje zadobiti dijete primjenjujući psihičko iskorištavanje djeteta u vlastite svrhe, opstruiraju kontakte djeteta s drugim roditeljem, provode kampanju mržnje i ocrnjivanja drugog roditelja što djetetu stvara konflikt lojalnosti koji se u odrasloj dobi može manifestirati kroz slabiju kvalitetu partnerskih odnosa, strah od bliskosti i nepovjerenje u druge ljude. Stručnjaci ukazuju na porast ovakvog tipa razvoda i na nesuradnju konfliktnih roditelja. Dodatan izazov predstavlja narav obiteljsko-pravnih parnica koje roditeljima još više naglašavaju sukobljeni karakter, a pravosuđe nedovoljno prepoznaje roditeljske vještine nastojanja zadobivanja djeteta za sebe. Od posebne je važnosti na vrijeme procijeniti sigurnost djeteta i dovoljno se educirati u vidu znakova zanemarivanja i/ili procesa odvajanja djeteta od jednog roditelja. Smatrajući djetetov najbolji interes primarnim, važno je osigurati vrijeme i ljudske resurse u radu s djecom koja se nalaze u navedenim okolnostima kako bi što bezbolnije prebrodila razvod roditelja te kako njihova razdvojenost ne bi bila rizična za daljnji dječji rast i razvoj.

LITERATURA

- 1.) Ajduković, M., i Sladović Franz, B. (2021). *Prilog javnoj raspravi o položaju djece i roditelja izloženih nasilju u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva iz psihosocijalne perspektive*. [datoteka s podacima]. Dostupno na mrežnim stranicama Hrvatske komore socijalnih radnika: <https://www.hksr.hr/prilog-javnoj-raspravi-o-polozaju-djece-i-roditelja-izlozenih-nasilju-u-situacijama-konfliktnog>
- 2.) Ajduković, M., i Sladović Franz, B. (2022). *Procjena sigurnosti i razvojnih rizika djeteta: Priručnik za primjenu Liste za procjenu sigurnosti djeteta i Liste za procjenu razvojnih rizika djeteta*. Zagreb: Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike u suradnji s Uredom UNICEF-a za Hrvatsku i Studijskim centrom socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu.
- 3.) Anthony, E. K., i Stone, S. I. (2010). Individual and Contextual Correlates of Adolescent Health and Well-Being. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 91(3), 225–233.
- 4.) Ben-Arieh, A., i Frones, I. (2011). Taxonomy for child well-being indicators: A framework for the analysis of the well-being of children. *Childhood*, 18(4), 460–476.
- 5.) Cassidy, C. (2017). Wellbeing, being Well or Well becoming. *Wellbeing, education and contemporary schooling*.
- 6.) Državni zavod za statistiku (2021.). *Prirodno kretanje stanovništva u 2020.* statistiku: https://podaci.dzs.hr/media/0niiakta/si-1684_web.pdf
- 7.) Horvat, K. i Šipek, T. (2022). LJUBAVNA MRŽNJA: PSIHODINAMIKA ODNOSA VISOKOKONFLIKTNIH PAROVA U RAZVODU. *Ljetopis socijalnog rada*, 29(2), 305-325.

- 8.) Johnsen, I. O., Litland, A. S. i Hallström, I. K. (2018). Living in Two Worlds – Children's Experiences After Their Parents' Divorce – A Qualitative Study. *Journal of Pediatric Nursing*, 43(1), 44-51.
- 9.) Johnston, J. R. (1994). High-conflict divorce. *The future of children*, 165-182.
- 10.) Joyce, A. N. (2016). High-conflict divorce: A form of child neglect. *Family Court Review*, 54(4), 642-656.
- 11.) Levite, Z., i Cohen, O. (2012). The Tango of Loving Hate: Couple Dynamics in High-Conflict Divorce. *Clinical Social Work Journal*, 40(1), 46–55.
- 12.) Lou, C., Anthony, E. K., Stone, S., Vu, C. M., i Austin, M. J. (2008). Assessing child and youth well-being: Implications for child welfare practice. *Journal of Evidence-Based Social Work*, 5(1-2), 91-133.
- 13.) Majnarić, I. (2022). Obilježja visokokonfliktnih razvoda roditelja s maloljetnom djecom. *Ljetopis socijalnog rada*, 1(29), 99-123.
- 14.) Maljuna, I., Ajduković, M. i Ostojić, D. (2020). Obilježja prekida partnerske zajednice roditelja sa simptomima emocionalno nestabilne ličnosti. *Socijalna psihijatrija*, 48(1), 20–49.
- 15.) Markham, M. S., Hartenstein, J. L., Mitchell, Y. T. i Aljajyousi-Khalil, G. (2017). Communication among parents who share physical custody after divorce or separation. *Journal of Family Issues*, 38 (10), 1414–1442.
- 16.) Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap.
- 17.) Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2021.). *Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2021. godini*. [datoteka s podacima]. Dostupno na mrežnim stranicama Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godisnje%20statisti%C4%8Dko%20izvje%C5%A1%C4%87e%20za%202021.%20godinu.pdf>

- 18.) Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2023). *Konvencija o pravima djeteta*. [datoteka s podacima]. Dostupno na mrežnim stranicama Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike: <https://mrosp.gov.hr/istaknute-teme/obitelj-i-socijalna-politika/obitelj-12037/konvencija-o-pravima-djeteta-12038/12038>
- 19.) Obiteljski zakon. *Narodne novine*, br. 103/15, 98/19, 47/20.
- 20.) Pećnik, N. i Klarić, B. (2020). Suroditeljstvo: određenje, obilježja i implikacije za obiteljsku medijaciju. *Ljetopis socijalnog rada*, 27 (2), 317-340.
- 21.) Pescaru, M. (2018). The importance of the socialization process for the integration of the child in the society. *Revista Universitară de Sociologie*, 14(2), 18-26.
- 22.) Prior, L. (2011.) Using documents in social research. U D., Silverman, A guide to the principles of qualitative research. *Sage publications*, (254-274).
- 23.) Renz, S. M., Carrington, J. M., i Badger, T. A. (2018). Two strategies for qualitative content analysis: An intramethod approach to triangulation. *Qualitative health research*, 28(5), 824-831.
- 24.) Roje Đapić, M. i Buljan Flander, G. (2019). Prevencija emocionalnog zlostavljanja djece u visokokonfliktnim razvodima roditelja: Analiza stanja u Hrvatskoj. *Kriminologija i socijalna integracija*, 27 (2), 256-274.
- 25.) Roje Đapić, M., Buljan Flander, G. i Galić, R. (2020). Razdvajanje roditelja i otuđenje: Izgubljeni u prijevodu - Operacionalizacija stručne i znanstvene terminologije. *Kriminologija i socijalna integracija*, 28 (1), 133-141.
- 26.) Smyth, B. M., i Moloney, L. J. (2019). Post-separation parenting disputes and the many faces of high conflict: Theory and research. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 40(1), 74-84.
- 27.) Spremo, M. (2020). Children and divorce. *Psychiatria Danubina*, 32(3), 353-359.
- 28.) Treloar, R. (2019). Parents making meaning of high-conflict divorce. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 40(1).
- 29.) van Dijk, R., van der Valk, I. E., Deković, M. i Branje, S. (2020). A meta-analysis on interparental conflict, parenting, and child adjustment in divorced families:

Examining mediation using meta-analytic structural equation models. *Clinical Psychology Review*, 79, 101861.

30.) Zakon o potvrđivanju Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava. Narodne novine, br. 1/2010.

9. Prilog

Prilog 1. Narativ psihosocijalnih poteškoća djece u situacijama konfliktnog roditeljstva u diplomskim radovima studenata socijalnog rada

IZJAVE	KODOVI	POJMOVI	KATEGORIJE
„Razvod braka posebice utječe na dijete koje doživljava gubitak sigurnosti i zajedništva s roditeljima koje je imalo prije samog razvoda (Buljan Flander i sur., 2018.)”(DR1)	Emocionalno udaljavanje djeteta od roditelja uslijed razvoda braka		Emocionalne poteškoće
„Kada prime vijest o razvodu, većina djece misli da su nevoljena...(Rodriguez, 2008.)”(DR1)	Osjećaj nevoljenosti	Emocionalna nesigurnost djeteta	
„...odrastaju s porukom da je jedan roditelj loš i da ne brine za njega, tada dijete zaključuje- mene se ne može voljeti.” (DR3)			
„...imaju osjećaj da su nevoljeni i da ih se ne može voljeti jer ako ga ne voli jedan njegov roditelj, zašto bi ga uopće netko volio?” (DR2)	Strah od nevoljenosti		
„Djeca su, u pravilu, ljuta na roditelja koji je otišao, ali svoju ljutnju izražavaju na roditelja koji je blizu i dostupan, dakle onaj s kojim živi.” (DR5)	Preusmjeravanje ljutnje na roditelja skrbnika	Ljutnja	

<p>„Često je prisutan osjećaj ljutnje na jednog ili oba roditelja zbog „razbijanja“ njihove obitelji...” (DR6)</p>	<p>Osjećaj ljutnje radi promjene u obiteljskoj strukturi</p>		
<p>„Ljutnju i osjećaj bijesa također može izazvati i selidba iz jednog kućanstva u drugo...” (DR9)</p>	<p>Osjećaj ljutnje i bijesa radi promjene mjesta stanovanja</p>		
<p>„Kao odrasle osobe, sad imaju snažan osjećaj, isto kao i onda, da su njihove želje trebale biti uzete u obzir te ih ljuti i žalosti što nisu. Wallerstein i Lewis (1998, prema Fabricius i Hall, 2000).“ (DR3)</p>	<p>Ljutnja i žalost u djetinjstvu i odrasloj dobi radi nepoštivanja dječjih potreba</p>		
<p>„Često se osjećaju i odbačeno jer odlazak jednog roditelja iz doma doživljavaju kao vlastito odbacivanje od strane tog roditelja.“ (DR3)</p>	<p>Osjećaj odbačenosti od roditelja koji odlazi</p>		
<p>„...djeca često izgube jednu osobu od povjerenja zbog odlaska jednog od roditelja iz zajedničkog kućanstva što može povećati osjećaj usamljenosti i napuštenosti (Spremo, 2020.).“ (DR9)</p>	<p>Osjećaj osamljenosti radi gubitka osobe od povjerenja</p>	<p>Osjećaj zapostavljenosti</p>	
<p>„Prisutan je i osjećaj osamljenosti jer su roditelji okupirani problemima u partnerskom odnosu.“ (DR3)</p>	<p>Osjećaj osamljenosti</p>		

<p>„Postoji mogućnost da se djeca osjećaju zapostavljeno jer se roditelji nakon razvoda braka bore s izazovima kako da razviju neovisnost i steknu samopouzdanje.“ (DR5)</p>	<p>Osjećaj zapostavljenosti</p>		
<p>„Bijes je usmjeren na odrasle, posebno na one koji imaju ulogu sličnu roditeljima, a često to bivaju nastavnici.“ (DR3)</p>	<p>Bijes usmjeren prema odraslim osobama s autoritetom sličnim roditeljima</p>		
<p>„Djeca razvedenih roditelja češće iskazuju agresivno ponašanje, sklona su delinkventnom ponašanju kao što su tučnjave, sitne krađe, uništavanje imovine, pisanje grafita i prodavanje droge (Price i Kunz, 2003., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).“ (DR3)</p> <p>„...djeca razvedenih roditelja češće su agresivnija i sklona delinkventnom ponašanju, a to iskazuju kroz tučnjave, krađe, provale te preprodaju droga.“ (DR9)</p>	<p>Iskazivanje agresivnog ponašanja djece razvedenih roditelja</p> <p>Sklonost delinkventnom ponašanju djece razvedenih roditelja</p>	<p>Eksternalizirani problemi u ponašanju</p>	<p>Ponašajne poteškoće</p>
<p>„Istraživanje Pottera (2010., prema Fagana i Churchill, 2012.) pokazalo je da je školski uspjeh djece razvedenih roditelja u osnovnoj školi</p>	<p>Niži školski uspjeh u osnovnoj školi djece razvedenih roditelja</p> <p>Smanjena motivacija za školom</p>	<p>Niže školsko postignuće</p>	

<p><i>niži od djece iz potpunih obitelji. Isto tako, djeca imaju niži stupanj motivacije za školu i smanjeno postignuće na testovima, a često i padaju razred (Jeynes, 2000., prema Fagana i Churchill, 2012.).” (DR3)</i></p>	<p>Smanjeno postignuće na testovima</p> <p>Padanje razreda</p>		
<p><i>„Mnogim je istraživanjima dokazano kako djeca iz razvedenih brakova postižu slabiji školski uspjeh, a postoje slučajevi i u kojima djeca odustaju od školovanja za razliku od djece koja žive s oba biološka roditelja (Sun i Li, 2002. prema Čudina – Obradović i Obradović, 2006.).” (DR9)</i></p>	<p>Odustajanje od školovanja</p>	<p>-</p>	
<p><i>„...Zbog toga je za adolescente ovo razdoblje posebno stresno te se mogu javiti reakcije bijesa, konflikta lojalnosti i agresivnosti pri čemu se oni mogu udaljiti od svojih prijatelja...” (DR1)</i></p>	<p>Udaljavanje od prijatelja zbog neugodnih emocija</p>	<p>Socijalno distanciranje u adolescenciji</p>	<p>Neposredne poteškoće u socijalnim odnosima</p>
<p><i>„Kada su u pitanju odnosi prema vršnjacima, mnoga djeca razvedenih roditelja su se pokazala manje društvenima, s manjim brojem prijateljima te da provode puno manje vremena u društvu negoli djeca koja žive s oba biološka roditelja (Kinard i</i></p>	<p>Manji broj prijatelja</p> <p>Manje provođenje vremena u društvu</p>		

Reinherz, 1986. prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.).” (DR9)			
„Dok se adolescenti u dobi od šesnaest do devetnaest godina mogu povući od prijatelja, prestati sa svojim aktivnostima... (Čavarović-Gabor, 2007.).” (DR3)	Prestanak dotadašnjih aktivnosti		
„Ako njihovi roditelji pronađu nove partnere, najčešće ih ne prihvaćaju...” (DR1)	Neprihvatanje novih partnera roditelja		
„...nerijetka je situacija da se djeca razvedenih roditelja teško prilagode djeci novog partnera njihovog roditelja (Spremo, 2020.).” (DR9)	Neprihvatanje djece novih partnera roditelja		
„Prva je faza negiranja u kojoj odbacuju realnost i zamišljaju je onakvom kakvu bi željeli da bude.“ (DR3) „...počinju razmišljati o tome kako su vremena u kojima su svi bili kao obitelj bila ljepša te kako će i dalje biti tako. U tim trenucima djeca ne prihvaćaju realnost kakva jest, već stvaraju vlastitu u kojoj svoju obitelj i dalje zamišljaju intaktnom.” (DR9)	Odbacivanje realnosti i vlastito kreiranje realnosti kod djece		
„...mogu imati teškoće s prihvaćanjem promjena koje razvod donosi njima	Teškoće s prihvaćanjem promjena		Poteškoće prilagodbe na promijenjene obiteljske odnose

<p><i>i njihovim obiteljima. (Čavarović-Gabor, 2007.)” (DR3)</i></p> <p><i>„Nerijetko se događa kako djeca ne mogu prihvatiti činjenicu da su se njihovi roditelji razveli.” (DR9)</i></p>			
<p><i>„U ovoj fazi često je prisutna regresija na razdoblje dojenčeta: primjerice dijete mokri u krevet ili siše prst (Buišić, 2005.)” (DR1)</i></p> <p><i>„...postoji mogućnost da se dijete vrati na niži razvojni stupanj, prilikom čega se javlja ponovno sisanje palca ili mokrenje u krevet.” (DR9)</i></p>	<p>Somatske regresije u razvoju djece</p> <p>Mokrenje u krevet</p> <p>Sisanje prsta</p>	<p>Somatske regresije u razvoju djece</p>	
<p><i>„Kod njih se može pojaviti somatizacija koja označava težnju da se psihički, emocionalni problemi izražavaju na tjelesnim simptomima, primjerice bol u trbuhu (Begić, 2016.)” (DR1)</i></p>	<p>Pojava somatizacije</p> <p>Bol u trbuhu</p>	<p>Psihosomatske promjene</p>	<p>Somatske poteškoće</p>
<p><i>„Često im se mijenja ritam spavanja i dnevnih rutina...” (DR3)</i></p> <p><i>„...imaju noćne more i promijeni im se rutina spavanja.” (DR3)</i></p>	<p>Promjena ritma spavanja</p> <p>Promjena dnevnih rutina</p> <p>Prisutnost noćnih mora</p>		
<p><i>„...djeca izložena visokim sukobima roditelja.” (DR1)</i></p>	<p>Izloženost djeteta roditeljskom verbalnom sukobu</p>	<p>Uključenost djeteta u sukobe roditelja</p>	<p>Ugrožena dobrobit djece u sukobima roditelja</p>

<p>„...da su često izložena verbalnim konfliktima roditelja.“ (DR2)</p>			
<p>„...česte su situacije da je dijete uključeno u konflikte roditelja prije, tijekom i nakon razvoda braka... (Buljan Flander, 2014., prema Kandera, 2018)” (DR2)</p>	<p>Kontinuirana uključenost djeteta u sukobe roditelja u procesu razvoda braka</p>		
<p>„...svjedočenje sukobima među roditeljima prije, tijekom i nakon razvoda.” (DR3)</p>			
<p>„...roditelji ne isključe dijete iz svog sukoba već ono postaje aktivni sudionik tog sukoba.” (DR7)</p>	<p>Dijete kao aktivni sudionik roditeljskog sukoba</p>		
<p>„...roditelj djetetu nalaže da prenese poruku drugom roditelju, a sadržaj poruke je neprimjeren te uključuje vrijeđanje ili pak korištenje pogrđnih imena.” (DR8)</p>	<p>Dijete kao prenosioc uvredljivih poruka drugom roditelju</p>		
<p>„Još je veći problem, što u pokušajima da očuvaju brak i zadrže partnera dijete koriste kao sredstvo manipulacije u postizanju vlastitih ciljeva.“ (DR5)</p>	<p>Psihičko iskorištavanje djeteta za osobne ciljeve roditelja</p>	<p>Zloupotrebavanje djece u situacijama konfliktnog razvoda braka</p>	
<p>„Tako djeca predškolske dobi (3-6 godina) zbog visokog stupnja egocentričnosti imaju pogrešnu percepciju</p>			

<p>razvoda. Sebe okrivljuju za cjelokupnu situaciju i smatraju da su se loše ponašala.” (DR1)</p>	<p>Samookrivljavanje djece za razvod braka roditelja</p>	<p>Preuzimanje odgovornosti za razvod roditelja</p>	<p>Poteškoće u odnosima s roditeljima</p>
<p>„...Kada shvate da ni ta promjena nije promijenila odluku roditelja, slijedi faza depresije u kojoj često optužuju sebe za razvod.“ (DR3)</p>			
<p>„ ...razvod braka predstavlja vrlo stresno razdoblje u životu djeteta te se kod djece javljaju brojna pitanja vezana uz uzroke razvoda braka gdje nerijetko sebe smatraju krivima za promjenu obiteljske strukture.” (DR8)</p>			
<p>„ ...oni često misle da je to njihova krivica i da moraju popraviti svoje ponašanje... jer će se tada i roditelji bolje slagati i sve će biti u redu.” (DR1)</p>	<p>Nastojanje da djeca poboljšaju svoje ponašanje kako bi obitelj ponovno bila cjelovita</p>		
<p>„...pokušavaju se popraviti kako bi se i roditelji pomirili i sve bi bilo kao prije. Heizman i Freiland (1977., prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006.)“ (DR3)</p>			
<p>„Djeca se poistovjećuju s oba svoja roditelja i u psihološkom smislu vide sebe kroz njih. Ako su djeca uvjereni u to da</p>	<p>Poistovjećivanje djeteta s roditeljem od kojeg je odvojen</p>	<p>Iskazivanje privrženosti prema jednom roditelju</p>	

<p>vjeruju kako je jedan roditelj zao ili loš, početak će vjerovati da se to odnosi i na njih same (Ernečić i Patrčević, 2013.).“ (DR5)</p>			
<p>„Djeca mlađe školske dobi (6-10 godina) mole roditelje da se pomire te je njihov pogled na život crno-bijel jer krive samo jednog roditelja za razvod.“ (DR1)</p>	<p>Želja za pomirenjem roditelja</p>		
<p>„Imaju crno-bijel pogled na život te su sklone okrivljavati jednog roditelja za razvod (Bujišić, 2005.).“ (DR6)</p>	<p>Okrivljavanje samo jednog roditelja za razvod</p>		
<p>„...dolazi do konflikta lojalnosti jer jednog roditelja percipira kao dobrog i brižnog, dok od drugog roditelja koji manipulira dobiva suprotne poruke o tom roditelju.“ (DR1)</p>	<p>Pojava konflikta lojalnosti kod djece</p>		
<p>„...solidaliziraju se sa svakim roditeljem kada u negativnom smislu komentiraju drugog roditelja. Tako dijete kada je kod tate govori ružne riječi za mamu kako bi smanjilo tenzije u odnosu s njim, a dok ode kod mame isto tako govori i o tati (Ernečić i Patrčević, 2013.).“ (DR1)</p>	<p>Djetetova solidarizacija sa svakim od roditelja</p>	<p>Konflikt lojalnosti prema roditeljima</p>	

<p>„...nastoje uspostaviti odnos savezništva s jednim roditeljem, najčešće s onim koji ima skrbništvo nad njima (Rodriguez, 2008.)” (DR1)</p>	<p>Uspostavljanje savezništva s roditeljem skrbnikom</p>		
<p>„Zatim, dijete stvara ovisnost s otuđujućim roditeljem te se oslanja samo na mišljenje i vodstvo tog roditelja. Dolazi do situacije u kojoj se dijete ne osjeća sposobno donositi vlastite odluke; naučio je prepoznavati što otuđujući roditelj, ali i drugi žele od njega te će se prilagođavati kako bi zaslužio njihovu ljubav.” (DR6)</p>	<p>Ovisnost prema roditelju koji ga je odvojio od drugog roditelja</p>		
<p>„...za djecu dolazi razdoblje sukoba lojalnosti jer ih roditelji često prisiljavaju da se odluče za jednog od njih, a ta borba za naklonosti može pojačati unutarnje sukobe u djetetu (Wallerstein i Kelly, 1980., prema Čavarović-Gabor, 2007.).” (DR3)</p> <p>„...roditelji dovode djecu u sukob lojalnosti tj. odanosti, pri kojem su djeca neprestalno izložena pritisku da biraju strane u sukobima roditelja što utječe na</p>	<p>Pojačani unutarnji sukobi kod djece uslijed borbe za njihovom naklonošću od strane roditelja</p>		

njihovu cjelokupnu dobrobit (Amato i Afifi, 2006. prema Leys i sur., 2018.)” (DR9)			
„...te se mogu osjećati rastrgnuto po pitanju lojalnosti prema oba roditelja (Furstenberg i Kiernan, 2001.)“ (DR6)	Osjećaj rastrgnutosti djeteta između roditelja		
„oni se osjećaju krivo i uplašeno jer smatraju kako će morati birati strane... (Kelly, 2000.)” (DR1)	Osjećaj krivnje kod djece Osjećaj uplašenosti kod djece		
„Djeca vrlo brzo postanu svjesna emocionalne ranjivosti svojih roditelja te pokušavaju iskoristiti njihovu iscrpljenost kako bi dobili ono što žele za sebe. (Renee, 2010., prema Ernečić i Patrčević, 2013.)” (DR5)	Svijest o emocionalnoj ranjivosti i iscrpljenosti roditelja Iskorištavanje nepovoljnog položaja roditelja	Iskorištavanje emocionalne ranjivosti roditelja s ciljem zadovoljenja svojih potreba	
„Upravo da bi se osjećala sigurnije, djeca pomiču granice koje su roditelji postavili kako bi se uvjerila u čvrstoću granica i postojanost roditeljske kontrole. Teyber (2001., prema Ernečić i Patrčević, 2013.)” (DR5)	Pomicanje granica koje su roditelji postavili Provjera postojanosti roditeljske kontrole	Provjera roditeljskog autoriteta	
„Dugotrajne reakcije djece na razvod braka roditelja mogu se ispoljiti u odrasloj dobi i kroz narušenu kvalitetu partnerskih odnosa te kroz niže povjerenje u	Narušena kvaliteta partnerskih odnosa u odrasloj dobi	Izbjegavajući tip privrženosti u odrasloj dobi	Dugoročne poteškoće u bliskim odnosima

<p>romantičnim vezama.” (DR3)</p>			
<p>„...nedostatak povjerenja u sebe i druge ljude pri čemu djeca u odrasloj dobi neće imati povjerenja u svoje partnere i testirati će njihovo strpljenje te će imati konstantni osjećaj da ne treba vjerovati ljudima (Baker, 2005).“ (DR1)</p>	<p>Nepovjerenje u partnere Nepovjerenje prema drugima</p>		
<p>„...imaju negativniji stav prema braku i preferiraju manje obitelji (Axin i Thorton, 1996., prema Fagana i Churchill, 2012.). Teže se odlučuju na sklapanje braka u kojem imaju poteškoće u komunikaciji s partnerom...” (DR3) „Često izražavaju kritike prema partneru, iskazuju više negativnih emocija, teže se odlučuju na sklapanje braka, ali se zato lakše odluče na razvrgavanje istog (Čudina-Obradović i Obradović, 2006.)” (DR9)</p>	<p>Negativniji stav prema braku Teže odlučivanje na sklapanje braka Strah od bliskosti Češće poteškoće u komunikaciji s partnerom</p>		

Prilog 2. Narativ neodgovarajućih roditeljskih ponašanja u diplomskim radovima studenata socijalnog rada

IZJAVE	KODOVI I	POJMOVI (KODOVI II)	KATEGORIJE
<i>„...radi učestalog konzumiranja alkohola A.R. nakon čega bi postao verbalno agresivan pred djecom...” (DR1a)</i>	Verbalno nasilje oca nad djecom uslijed konzumacije alkohola	Verbalno obiteljsko nasilje oca pod utjecajem alkohola	Nasilno ponašanje oca
<i>„...sklon alkoholu pod čijim utjecajem često vrijeđa svoju bivšu suprugu i dijete.” (DR1b)</i>	Vrijeđanje bivše supruge i djece pod utjecajem alkohola		
<i>„...A.R. je pokušao izvuci E.R. iz auta te je potom punicu i suprugu čupao za kosu i psovao.” (DR1a)</i>	Verbalno i fizičko nasilje od strane oca prema supruzi i punici	Obiteljsko nasilje od strane oca	
<i>„F.F. i G.G. su živjeli zajedno do listopada 2021. godine kada se majka zajedno s djecom iselila iz zajedničkog stana zbog obiteljskog nasilja koje je i prijavila policiji.” (DR4c)</i>	Obiteljsko nasilje od strane oca		
<i>„...A.R. par puta prepriječio put automobilu u kojem su se nalazile supruga M.R., njihova djeca i punica jer ih je želio izbaciti s ceste.” (DR1a)</i>	Pokušaj ubojstva supruge, djece i punice		
<i>„Centar je 2018. godine proslijedio obavijest o nasilju u obitelji jer se F.T. u prisutnosti stručnih djelatnica</i>	Vrijeđanje supruge od strane oca pred djelatnicima Centra za socijalnu skrb	Partnersko verbalno nasilje	

<p><i>Centra supruzi obratio na neprimjeren način, vrijeđajući ju.“ (DR3a)</i></p>			
<p><i>„Pritom navodi fizičko nasilje, prijetnje nožem u trudnoći od strane partnera, ekonomsko nasilje i partnerovu ovisnost o psihoaktivnim tvarima.(...) Da je I.I. ovisnik o psihoaktivnim tvarima, saznala je u šestom mjesecu trudnoće kada je pronašla drogu nakon što je na partneru primjećivala znakove poput znojenja i nemirnog sna. Fizički nasilan je bio i za vrijeme trudnoće, po djetetovu rođenju i u djetetovoj prisutnosti.“ (DR4d)</i></p>	<p>Kontinuirano fizičko nasilje oca prema majci</p> <p>Ovisnost oca o psihoaktivnim tvarima</p>	<p>Partnersko fizičko nasilje uz prisutnost ovisnosti o psihoaktivnim tvarima oca</p>	
<p><i>„...da je A.R. sa svog mobitela poslao M.R. slijedeće poruke: “objesi se”, “ovih dana smo se upoznali, ako te nemam onda ću te i uništiti”, “izvukao sam te iz rupe iz koje si ispuzala, u nju ću te i vratiti”, “nećeš nikada dobiti djecu, meni je umrijeti ništa, ali neću sam”, “umrijeti u dobru i zlu si rekla”, “vidim da će nam djeca biti siročad.” (DR1a)</i></p>	<p>Prijetnje životom od strane oca</p>	<p>Prijetnje životom oca prema majci</p>	
<p><i>„Majka navodi da ju je otac za to vrijeme tražio, te da joj je slao prijeteće</i></p>	<p>Prijeteće poruke od strane oca uslijed nemogućnosti</p>		

<p><i>poruke jer se nije mogao pomiriti s činjenicom da je njihov partnerski odnos okončan.“ (DR4d)</i></p>	<p>pomirenja s činjenicom da je njegov odnos s majkom okončan</p>		
<p><i>„Otvoren je razgovor psihologa s L. i A. u kojem je L. opisala kako ju majka duže vrijeme fizički kažnjava na način da ju čupa za kosu, udara i baca te da se u manjoj mjeri tako ponaša i prema A. A. tada nije potvrdila navode sestre, no zbunjena je trenutnom obiteljskom situacijom.“ (DR3c)</i></p> <p><i>„S. povremeno fizički kažnjava ml. djevojčice zbog čega je upozorena, a nakon toga i prijavljena nadležnoj policijskoj postaji.“ (DR9)</i></p>	<p>Fizičko nasilje majke prema kćeri</p>	<p>Obiteljsko nasilje od strane majke prema kćeri</p>	<p>Nasilno ponašanje majke</p>
<p><i>„Centar je zaprimio izvješće o počinjenom nasilju u obitelji na štetu L. od strane majke B. koja joj je u svađi razbila mobilni i tako počinila ekonomsko nasilje.“ (DR3c)</i></p>	<p>Ekonomsko nasilje majke prema kćeri</p>		
<p><i>„Na zajedničkom sastanku roditelji okrivljavaju jedan drugog, ljuti su, te ne uspijevaju uspostaviti međusobnu komunikaciju.“(DR2b)</i></p>	<p>Međusobno okrivljavanje roditelja</p> <p>Otežana komunikacija između roditelja</p>		<p>Narušena komunikacija roditelja</p>

<p>„Roditelji su često kritizirali jedan drugog...“ (DR2b)</p> <p>„Oba roditelja ispred stručnih djelatnika su neprimjereno komunicirali, međusobno se optuživali...“ (DR9)</p>	<p>Međusobno kritiziranje roditelja</p>	<p>Narušena komunikacija među roditeljima u prisutnosti stručnjaka centara za socijalnu skrb</p>	
<p>„Centar za socijalnu skrb je proveo više savjetodavnih razgovora s roditeljima na temelju kojih je utvrđeno kako roditelji imaju problema u međusobnoj komunikaciji te se nalaze u različitim emocionalnim pozicijama vezano uz razvod braka.“ (DR3a)</p>	<p>Problemi u međusobnoj komunikaciji roditelja</p>		
<p>„Ističu da bi njihov otac često majku nazivao ružnim imenima...“ (DR1a)</p>	<p>Vrijeđanje majke od strane oca pred djecom</p>	<p>Međuroditeljsko vrijeđanje pred djecom</p>	
<p>„Ističu da im mama govori sve kako bi znali kakav je tata te na upit jesu li kad čuli da mama govori ružno o tati ističu da jesu, odnosno da mama nekad kaže da je tata “krkan” ili psuje.“ (DR1a)</p>	<p>Nazivanje oca pogrđnim imenima pred djecom</p>		
<p>„Djetetu je govorio da joj ona nije majka i da je sklona</p>	<p>Govorenje ružnih riječi djetetu o majci od strane oca pri</p>		

<p><i>konzumaciji alkohola zbog čega dijete odlazi od njega uznemireno i uplakano jer stalno govori ružne riječi o majci. “ (DR1b)</i></p>	<p>čemu uznemiruje dijete</p>		
<p><i>„Temeljem prigovora oca o neadekvatnosti i neurednosti supruginog stana, proveden je terenski izvid te je stan zatečen u urednom stanju i opremljen je svime što je potrebno za dječje potrebe.” (DR4c)</i></p>	<p>Lažni iskazi oca za majku</p>		
<p><i>„...majka se obraća područnom uredu s primjedbama na supruga koji po njenim navodima ne skrbi dobro o zdravlju zajedničke djece. Slijedom navedenog, stručni tim obavlja terenski izvid na očevu adresu te je utvrđeno kako je stan primjereno uređen sa svim potrebnim namještajem i dječjim igračkama.“ (DR4c)</i></p>	<p>Lažni iskazi majke za oca</p>	<p>Lažno optuživanje među roditeljima</p>	
<p><i>„ ...stručni tim sastavlja mišljenje sudu u kojem predlaže da je u najboljem interesu djeteta da boravi kod svakog roditelja naizmjenično tjedan dana u kontinuitetu. Na navedeni prijedlog,</i></p>	<p>Nastojanje majke da zadrži dijete isključivo za sebe</p>	<p>Kršenje djetetovih prava na ostvarivanje osobnih odnosa s ocem</p>	<p>Kršenje prava djeteta</p>

<p><i>majka podnosi tužbu te se u cijelosti protivi istome.“ (DR4a)</i></p>			
<p><i>„Tada se otac obraća područnom uredu navodeći kako mu majka onemogućava ostvarivanje osobnih odnosa s djecom te da su njihovi međusobni odnosi već duže vrijeme nisu dobri.“ (DR4c)</i></p>	<p>Onemogućavanje ostvarivanja osobnih odnosa oca s djecom od strane majke</p>		
<p><i>„Utvrdeno je da majka P., zajedno s bakom S. uskraćuju djetetu pravo na ostvarivanje osobnih odnosa s ocem te da majka nije poticala dijete niti pokazala volju da pomogne ocu da ostvari svoje zakonsko pravo...“ (DR3b)</i></p>	<p>Uskraćivanje djetetovog prava na viđanje s ocem od strane majke i bake</p>		
<p><i>„...govori kako neće plaćati alimentaciju...“ (DR1a)</i></p>	<p>Odbijanje uzdržavanja djece od strane oca</p>		
<p><i>„H.H. se tijekom godina više puta obraćala područnom uredu radi neispunjenja obveze uzdržavanja od strane oca za mlt. sina.“ (DR4d)</i></p>	<p>Neuzdržavanje djeteta od strane oca</p>	<p>Nepoštivanje obveze plaćanja alimentacije od strane oca</p>	
<p><i>„...otac nije redovito plaćao uzdržavanje.“ (DR3c)</i></p>	<p>Neredovito uzdržavanje djece od strane oca</p>		

<p>„Uvidom u izvješća voditeljice mjere utvrđuje se da otac i dalje iskazuje pogreške i propuste u roditeljskoj skrbi, a koje se odnose na nedostatnu brigu o zdravlju djece, osobne odnose s djecom i izvanškolske aktivnosti djece na koje ih on odbija voditi.“ (DR4c)</p>	<p>Pogreške i propusti u odgoju djece od strane oca</p> <p>Ignoriranje izvanškolskih aktivnosti djece od strane oca</p>	<p>Znakovi zanemarivanja djece od strane oca</p>	
<p>„...dok je otac predbacivao imovinske probleme i rekao da ukoliko njegova bivša supruga nastavi prekomjerenost slati prijeteće poruke njemu i sinu da će je prijaviti policiji. Supruga je demantirala njegove navode i rekla da je on njoj prijetio u vezi imovinskih pitanja.“ (DR2b)</p>	<p>Međusobne prijetnje bez jasnih uporišta</p>	<p>Kampanja mržnje i ocrnjivanja drugog roditelja</p>	
<p>„...majka navodi kako ju suprug dugotrajno sustavno psihički zlostavlja, dok otac navedeno opovrgava te navodi kako se majka neprimjereno brine o djeci i da je on bolji roditelj od nje.“ (DR4c)</p>	<p>Međusobna nametanja roditelja</p>		
<p>„Ubrzo je zaprimljena obavijest Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba iz koje je</p>	<p>Okrivljavanje oca od strane majke bez jasnih uporišta</p>		

<p><i>vidljiva sumnja na spolno zlostavljanje jedne od djevojčica od strane oca. Po primitku obavijesti, roditelji su pozvani na razgovor u podružnicu. I. je burno reagirao na razlog dolaska na razgovor te je naveo kako je S. iscenirala situaciju te da je planira tužiti. I. je počeo navoditi kako je narušenog zdravlja zbog prijave za sumnju na spolno zlostavljanje.” (DR9)</i></p>			
<p><i>„...A.R. teže snalazi u komunikaciji i provođenju vremena s djecom kada su kod njega i često ih vrati već nakon jednog dana doma jer govori kako su naporni i zločesti.“ (DR1a)</i></p>	<p>Poteškoće u komunikaciji s djecom</p> <p>Odbijanje provođenja vremena s djecom</p>	<p>Odricanje djece</p>	
<p><i>„...u nekoliko navrata iskazuje da se “odriče svoje djece”, da djeca vjerojatno nisu njegova jer je majka “šarala”...“ (DR1a)</i></p>	<p>Odricanje djece</p>		
<p><i>„Iz izvješća voditelja mjere vidljivo je da otac nameće djeci svoje negativne stavove o njihovoj majci, ne dozvoljava im da iskažu stav te manipulira na način da majka može vidjeti kćer samo ako je i on prisutan.“ (DR3a)</i></p>	<p>Negativni stavovi oca o majci pred djecom</p> <p>Opstruiranje kontakata majke i kćeri od strane oca</p> <p>Kćer kao sredstvo manipulacije</p>	<p>Znakovi roditelja koji odvajaju djecu od drugog</p>	

<p>„...majka djeci govori ružno o njemu što dovodi do situacija da djeca ne žele prespavati kod njega te da traži od njega da prestane viđati mlt. kćer, a ako na to pristane dopustit će mu da više viđa mlt. sina...“ (DR4a)</p>	<p>Negativni stavovi majke o ocu pred djecom</p> <p>Opstruiranje kontakata djece i oca</p> <p>Djeca kao sredstvo manipulacije</p>		
<p>„...dok je A.R. nesuradljiv, odbija bilo kakvu intervenciju od strane centra (...) i da se želi riješiti voditeljice mjere.“ (DR1a)</p>	<p>Odbijanje intervencije djelatnika Centra za socijalnu skrb od strane oca</p>		
<p>„Roditelji nisu postigli sporazum oko plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi jer se na početku majka nije odazivala pozivima centra za socijalnu skrb, a kad se odazvala brzo je odustala od suradnje.“ (DR2c)</p>	<p>Neodazivanje majke na pozive djelatnika Centra za socijalnu skrb</p> <p>Odustajanje od suradnje s djelatnicima Centra od strane majke</p>	<p>Nesuradnja roditelja s djelatnicima Centra za socijalnu skrb</p>	<p>Izostanak suradnje sa stručnjacima</p>
<p>„Centar se usmjerio na rad s roditeljima vezano uz njihovo roditeljstvo. F.T. je bio samo na jednom susretu u savjetovalištu te se zbog njegove nedostupnosti savjetovanje više nije provodilo.“ (DR3a)</p>	<p>Neodazivanje oca na susrete u savjetovalištu</p>		
<p>„Otac se nije uključio u savjetovanje kako mu je naloženo planom i</p>			

<p>programom mjere.“ (DR3c)</p>			
<p>„Ova problematika je u zadnjih 2-3 godine najteža u poslu koji radim. Velikim dijelom je to i zbog utjecaja odvjetnika koji nastoje da njihova stranka "izađe kao pobjednik iz tog spora", a tada svi završavaju kao veliki "gubitnici", posebno djeca. Roditelji su spremniji čuti odvjetnike jer oni podržavaju njihova mišljenja, a mi im upućujemo kritike, ukazujemo na pogreške.“ (DR4)</p>	<p>Spremnost roditelja na suradnju s odvjetnicima u odnosu na stručnjake Centra za socijalnu skrb</p>		
<p>„Majka je odbijala mogućnost susreta oca s djecom sve do donošenja privremene mjere o roditeljskoj skrbi krajem studenog, iako joj je od strane stručnog tima u više navrata ukazivano na potrebu da djeca ostvaruju osobne odnose s oba roditelja.“ (DR4c)</p> <p>„Oba roditelja su zanemarivala konkretne upute stručnog tima što se tiče ostvarivanja zajedničke roditeljske skrbi, a to se odnosilo na postizanje minimalnih</p>	<p>Oglušivanje na upute stručnjaka Centra za socijalnu skrb</p>		

<i>dogovora te izvršavanja dogovorenog.” (DR9)</i>			
<i>„Voditeljica u svojim izvješćima navodi i da je majka suradljiva te da prihvaća savjete, a otac umanjuje njezinu stručnost, odbija susrete s voditeljicom...” (DR4c)</i>	Umanjivanje stručnosti voditeljice mjere od strane oca		
<i>„...majka u posljednje vrijeme počela okrivljavati centar za socijalnu skrb, za koji navodi da vrši pritisak na dijete u cilju ostvarivanja osobnih odnosa s ocem...” (DR2a)</i>	Okrivljavanje stručnjaka CZSS		
<i>„M.T. se uključila u savjetovalište te je pomoć potražila i u Poliklinici za zaštitu djece. Djeca nisu otišla u polikliniku zbog izostanka suradnje s ocem.” (DR3a)</i>	Nesuradnja s Poliklinikom za zaštitu djece i mladih od strane oca	Nesuradnja s Poliklinikom za zaštitu djece i mladih od strane roditelja i šire obitelji	
<i>„...majka i baka (...) ne vode djevojčicu na zakazane termine u Polikliniku navodeći da djevojčica ne želi ići.” (DR3b)</i>	Nesuradnja s Poliklinikom za zaštitu djece i mladih od strane majke i bake		

Prilog 3. Narativ doživljaja teškoća u radu s djecom čija je dobrobit ugrožena jakim konfliktom roditelja

IZJAVE	KODOVI I	POJMOVI (KODOVI II)	KATEGORIJE
<p>„Tri od osam sudionika su istaknula da im je najteže nositi se s rizicima na strani roditelja, odnosno, kada roditelji postupaju neadekvatno, ali isto tako nemaju ni uvid u vlastito ponašanje niti ozbiljnost cjelokupne situacije te kako bi jedna sudionica (3) rekla: „uvjereni su da je to normalno.“ (DR4)</p>	<p>Neadekvatno postupanje roditelja</p> <p>Normaliziranje vlastitog rizičnog ponašanja od strane roditelja</p>	<p>Nerazumijevanje potreba djeteta</p> <p>Nerazumijevanje ishoda vlastitog manipulativnog ponašanja</p>	
<p>„...njihovo ne shvaćanje da manipuliraju djetetom.“ (1) (DR4)</p>	<p>Neshvaćanje vlastitog manipulativnog ponašanja od strane roditelja</p>	<p>Preokupiranost partnerskim odnosom</p>	<p>Poteškoće u neposrednom radu s roditeljima</p>
<p>„Kao izazov u radu s navedenim roditeljima izdvojila bih njihovu preplavljenost negativnim emocijama prema drugom roditelju i isključivu usmjerenost na</p>	<p>Preokupiranost negativnim emocijama prema drugom roditelju</p> <p>Sljepoća roditelja za prava i potrebe svoje djece</p>		

<p><i>borbu s drugim roditeljem a radi "pobjede" (..) zapravo potpuna "sljepoća" roditelja za potrebe/prava svoje djece." (DR4)</i></p>			
<p><i>„Budući da radim duži niz godina mogu primijetiti kako toga ranije nije bilo puno. Imali smo možda 2-3 visoko konfliktna razvoda u godinu dana. Ova problematika se intenzivirala unazad 5-6 godina, a struka joj poklanja veću pažnju unazad 3-4 godine.” (DR4)</i></p>	<p>Intenziviranje visokokonfliktnih razvoda Recentna zainteresiranost struke</p>	<p>Porast visokokonfliktnih razvoda</p>	<p>Poteškoće na sistemskoj razini</p>
<p><i>„Pravosuđe ne prepoznaje problem manipulacije jer suci i državni odvjetnici nisu dovoljno educirani...” (DR4)</i></p>	<p>Nedovoljna educiranost pravosuđa o manipulaciji</p>	<p>Neprepoznavanje roditeljske manipulacije od strane pravosuđa</p>	
<p><i>„...manipulacija ne daje neposredne posljedice kao tjelesno zlostavljanje i stoga je teško dokazivo. ” (DR4)</i></p>	<p>Specifičnost posrednosti manipulacije</p>	<p>Teška dokazivost roditeljske manipulacije</p>	